T.C
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

BÜYÜK TAARRUZ VE BÜYÜK TAARRUZ ŞEHİTLİKLERİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Durmuş YILMAZ

HAZIRLAYAN
Atilla DEMİRALAY

KONYA- 2009

İÇİNDEKİLER

Sayfa no

ÖNSÖZ……... I

GİRİŞ …… 1

1. BÖLÜM…… 10

1.1. MUHAREBELER……..10

1.1.1. 26 Ağustos 1922……10

1.1.2. 27 Ağustos 1922……14

1.1.3. 28 Ağustos 1922……18

1.1.4. 29 Ağustos 1922……20

1.1.5. 30 Ağustos 1922……22

1.1.6. 1-18 Eylül 1922……24

2. BÖLÜM……..27

2.1. ŞEHİTLİKLER ……..27

2.1.1. Afyon İl Sınırları İçerisinde Olan Şehitlikler……27

2.1.1.1. Büyük Taarruz Şehitliği ve Başkomutan Mustafa Kemal Anıtı……...27

2.1.1.2. Yüzbaşı Agâh Efendi Şehitliği……..47

2.1.1.3. Çiğiltepe Şehitliği……...57

2.1.1.4. Giresunlular Alay Şehitliği……...67

2.1.1.5. Hava Şehitliği……74

2.1.1.6. Anıtkaya Şehitliği……..80

2.1.1.7. Yıldırım Kemal Şehitliği……...87

2.1.1.8. Şuhut Şehitliği……92

2.1.1.9. Bolvadin Kurtuluş Savaşı Şehitliği……..95

2.1.2 Kütahya İl Sınırları İçerisinde Olan Şehitlikler……100

2.1.2.1. Dumlupınar Şehitliği……100

2.1.2.2. Üç Tepeler(Büyük Aslıhanlar) Şehitliği……119

2.1.2.3. Abide……125

2.1.2.4. Yüzbaşı Şekip Efendi Şehitliği……129

2.1.2.5. Şehit Sancaktar Mehmetçik Anıtı ……..135

2.1.2.6. Zafer Anıtı……139

2.1.2.7. İlk Hedef Anıtı……..142

SONUÇ……..143

KAYNAKÇA…….……145

ÖNSÖZ

Sakarya Meydan Muharebesi'nde yenilgiye uğrayan Yunan kuvvetleri Afyon- Kütahya- Eskişehir hattına çekilmiştir. Türk Kuvvetleri ise doğuda ve güneydeki cepheleri tasfiye etmiş böylece Batı Anadolu'yu işgali altında bulunduran İngiliz destekli Yunanlılara karşı yapılacak Taarruzun hazırlıklarını tamamlamaya başlamıştır. Taarruz hazırlıkları son derece gizli bir şekilde sürdürülmüş ve artık taarruzun yapılmasına karar verilmiştir. Ordu karargâhı Akşehir'den Şuhut'a taşınmıştır. 25 Ağustos 1922 gecesi Mustafa Kemal, İsmet İnönü ve Fevzi Paşalar Büyük Taarruz'u yönetecekleri 1874 rakımlı Kocatepe'ye gelmişlerdir. 26 Ağustos sabahı saat 5.30'da Türk topçusunun ateşiyle Büyük Taarruz başlamıştır.

26 Ağustos sabahı başlayan Büyük Taarruz'un amacı: Yunan kuvvetlerinin tamamen yurttan atılmasıdır. Bu amaçla başlatılan Büyük Taarruz 9 Eylül'de Yunan Ordusunun İzmir'de denize dökülmesiyle sona ermiştir. 26 Ağustos- 9 Eylül tarihleri arasındaki bu mücadeleyle Yunan Ordusu'nun büyük kısmı imha edilmiş, bir kısmı esir alınmış geriye kalanlar ise İzmir'den gemilerle kaçmak zorunda kalmıştır. Büyük Taarruz topyekûn mücadelenin ürünü olduğu kadar Mustafa Kemal ve ordu komutanlarının da dehasının ürünüdür. Özellikle Büyük Taarruz'un planı incelendiğinde, Taarruzun nereden yapılacağı, Yunan Ordusu'nun bağlantı yollarının nasıl kesileceği, Yunan savunmasının en zayıf hatlarının nereler olduğu tespit edilmiştir. Bu plan dâhilinde yapılan taarruzla Yunan Ordusu Afyon'dan çıkarılmıştır. Afyon'dan atılan Yunan Kuvvetleri Dumlupınar hattında tekrar bir direnme merkezi oluşturmaya çalışmışsa da buna muvaffak olmamıştır. Bizzat Mustafa Kemal Paşa'nın, bu günkü adıyla Zafer Tepe'den, yönettiği Başkomutanlık Meydan Muharebesi ile Yunan Ordusu tamamen bozguna uğramış ve İzmir istikametine doğru kaçmaya başlamıştır. Mustafa Kemal'in "*Ordular! ! İlk hedefiniz Akdeniz'dir ileri"* emriyle beraber Türk Ordusu kaçan Yunan Ordusunu 9 Eylülde İzmir de denize dökmüştür.

Mücadele Türk milletinin vatan sevgisinin ve bağımsızlık azminin tüm dünyaya ilanıdır. Mücadelenin ana safhası Afyon- Kütahya il sınırları içerisinde bulunan alanlarda cereyan etmiştir. Bu alanlarda verilen mücadelelerde binlerce askerimiz şehit olmuş veya yaralanmıştır. Şehit olan askerlerimiz için bu alanlarda daha sonra şehitlikler yapılmıştır. Bu şehitlikler yapıldıkları tarihlerden günümüze ulaşana kadar çeşitli bakım ve onarım çalışmalarından geçmiştir.

Bu çalışma içerisinde Büyük Taarruz'un nasıl planlandığı, bu plan çerçevesinde verilen mücadelenin gün gün nasıl geliştiği, Büyük Taarruz'un sonuçları, savaş sırasında ve sonrasında şehit olan askerlerimizin ebedi ikameti olan şehitliklerimize ait bilgiler bulunmaktadır.

Çalışma iki bölümden oluşmaktadır:

Birinci Bölüm: Büyük Taarruz

İkinci Bölüm: Büyük Taarruz Şehitlikleridir.

Çalışmaya başlamadan önce yapılan araştırmalarda Büyük Taarruz'un savaş kısmıyla ancak ilgili birçok çalışmanın yapıldığı bu mücadelede hayatını kaybeden askerlerimiz için yaptırılan şehitliklerle ilgili kapsamlı bir çalışmanın olmadığı görülmüştür. Çalışma içerisinde her ne kadar Büyük Taarruz'un savaş kısmıyla ilgili bilgiler yer alıyorsa da çalışmanın asıl amacını ve ağırlıklı kısmını Büyük Taarruz Şehitlikleri oluşturmaktadır. Çalışma içerisindeki şehitlikler bizzat gezilmiş ve çalışmanın içerisinde de görülebileceği gibi bütün Şehitlikler ayrıntılı bir şekilde aktarılmıştır. Şehitliklerin ulaşım merkezlerine uzaklıkları, yapılış tarihleri, bakım ve onarım hizmetleri, şehitlikte bulunan anıtlar, abideler ve anıt mezarlar çalışmanın içerisinde yer almaktadır.

Büyük Taarruz sırasında hayatını kaybeden askerlerimizin anıt mezarlarındaki yaş ve memleket durumuna bakıldığında ülke içerisinde genci ve yaşlısıyla topyekûn bir mücadele verildiği görülmektedir.

Bu çalışma, bahsedilen alanları kâğıt üzerine aktarmıştır. Kurtuluş Savaşı'nın son aşaması olan bu mücadelenin geçtiği alanlar yerinde gezilip görüldüğü takdirde daha anlamlı olacaktır. Mücadelenin geçtiği bölgeleri gezip görme şansı olmayanlar ve bu alanları gezecek görecek olanlar bu çalışmadaki araştırmalardan faydalanabilirler.

Çalışmamın her safhasında değerli yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Durmuş YILMAZ' a teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Nisan 2009- Konya

GİRİŞ

Türk vatanı, coğrafi konumunun önemi bakımından, asırlardan beri birçok emperyalist devlerin göz diktiği bir yerdi. En büyük tehlike olan Rusya, Cihan Savaşı'nda yenilmişti. Fakat gözlerini hırs bürümüş olan İngiliz ve Fransız politikacıları, kendi milletlerine hiçbir fayda vermeyecek olan yanlış bir siyasetle, Türklüğü tamamıyla yeryüzünden kaldırmak yoluna saptılar.[1]

Mustafa Kemal'in ve Türk askerinin Çanakkale'deki beklenmeyen büyük başarısı bu oyunu bozmuş ve 1917 yılında patlak veren ihtilâl Rusya'nın savaştan çekilmesine neden olunca, İtilaf Devletleri, Rusyasız olarak planını yürütmeye devam etmişlerdir. Zira söz konusu olan İngiliz İmparatorluğu'nun çıkarı ve bu İmparatorluğa uzanan yolların güvence altında bulanmasıdır. Bu sebeple, bir Türk düşmanı olan İngiliz başbakanı Lloyd George'a göre Osmanlı Devleti ne pahasına olursa olsun parçalanarak bölüşülmeli ve bir kısmı üzerinde de İngilizlerin ve diğer devletlerin çıkarlarını kollayacak peyk devletler kurulmalıdır. Bu ana fikrin gerçekleşmesi için İmparatorluğun kalbi İstanbul ile Anadolu'nun işgali gerekmektedir. Müttefiklerinin savaştan çekilmesiyle zor durumda kalan Osmanlı Devleti ateşkese gidebilmek için girişimlerde bulundu. Görevde bulunan Talat Paşa hükümeti istifa ederek yerine antlaşmayı yapacak yeni hükümet kuruldu ve 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Ateşkes Antlaşması imzalandı. Böylece Osmanlı Devleti savaştan çekilmiş oldu.

Mütareke hükümleri, Osmanlı Devleti'nin fiilen tarihe karışmakta olduğunu göstermekteydi. Kabul ettirilen hükümler, bir mütarekeden ziyade, devletin iç ve dış egemenlik haklarının sınırlandırıldığı kayıtsız şartsız bir belge niteliği taşıyordu. Çanakkale ve İstanbul Boğazı'ndaki müstahkemlerin müttefikler tarafından işgal edilmesi ve Boğazların bütün gemilere açılmasıyla Anadolu ve Rumeli'nin bağlantısı kesilmiş ve İstanbul'un da güvenliği tehlikeye düşmüştü. Ordu dağılıyor, silah cephane ve ulaşım yolları ile tüm haberleşme araçları ve liman, tersaneler İtilaf Devletleri'nin denetimine bırakılıyordu. Osmanlı Ordusu'na mütareke hükümleri 31 Ekim'de resmen duyuruldu. Türkiye' yi kolay işgal edebilmek için öncelikle ordularının dağıtılmasını isteyen İngilizleri iyice anlayamamış olan İzzet Paşa Hükümeti, ordu komutanlarına yolladığı emirle, birliklerin terhisi ve işgallere direnilmemesini bildirdi. Böylece

[1] Rahmi, APAK; **İstiklal Savaşı'nda Garp Cephesi Nasıl Kuruldu**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1990, s.6

Türk Birlikleri'nin geri çekilmesi ve terhisi işlemlerine başlandı. 400.000 kişilik Türk Ordusu'nun mevcudu 50.000'e indirildi. Terhis işlemlerinin kış aylarına rastlaması ve düzensizliği pek çok erin ölümüne yol açtı. Pek çok komutan askerlerin terhisi ve silahların teslim işini geciktirerek direnmeye çalıştı[2] .

Mustafa Kemal Paşa bu dönemde, Hükümeti ve işbaşında bulunan arkadaşlarını birçok defa uyarır. Arkadaşlarına askerlerini terhis etmemeleri ve birliklerinin başında kalmaları tavsiye etmiştir. Zira hükümetin içinde bulunduğu gafletin aksine, İngilizlerin, Türkler için kurmuş oldukları tuzağı gören ve sezen bu ülkedeki tek kişi O'dur.

Türk Ordusunun büyük kısmının silahları alınıp terhis edildikten sonra sıra Anadolu'nun işgaline gelmiştir. Fakat koca İmparatorluktan Türklerin elinde sadece Anadolu kalmıştı. Anadolu Türklerin sığınacağı son Türk yurdu idi ve onun yarısı işgal altında bulunuyordu. Lloyd George'un özlediği düzenin kurulabilmesi ancak Anadolu'nun işgali ile mümkün olabilirdi. Stratejik bölgelerin işgali ile ordu birliklerinin terhis edilmesi ve silahların toplanmasından sonra, daha açık bir ifadeyle, yenik Osmanlı Devleti'nin eli kolu bağlandıktan sonra, İngilizler, ellerinde hazır kuvvet olarak bulunan Yunalılara, yıllarca özlemiş oldukları Helen İmparatorluğunu kurmaları için İzmir'e çıkmalarına izin verdiler ve bu çıkışı desteklediler.

Böyle bir durum Yunanlıların tabiatına uygundu. Zira onlar daima büyük devletlerin himayesinde hareket ederek topraklarını genişletmişlerdi. Yunalıların davranışı, eli kolu bağlı bir adama saldırmaktan başka bir şey değildi. Osmanlı Hükümetinin Yunanlılara mukavemet edilmemesine dair valilere verdikleri emir üzerine, ellerini kollarını sallayarak İzmir'e çıkan Yunanlılar ciddi bir mukavemetle karşılaşmadıkları için İzmir ve çevresini rahatça işgal ettiler. Fakat bununla yetinmediler, geniş Anadolu toprakları ihtiraslarını, ciddi bir mukavemet görmemeleri de cüretlerini artırmıştı.

Mustafa Kemal Paşa ve bir avuç Türk, büyük imkânsızlıklar içerisinde Yunan ileri harekâtını durdurmaya çalışırken bir de İstanbul Hükümeti'nin ihanetiyle karşılaştılar. İstanbul Hükümeti "Sanki ülke Mustafa Kemal'e kalacağına düşmana kalsın daha iyi" dercesine 10 Ağustos 1920'de ülkeyi parçalayan ve kendilerini birer hain durumuna sokan Sevr Antlaşması'nı imzalamıştır.

---

[2] Mesut ÇAPA, Rahmi ÇİÇEK; **Atatürk İlkeleri İnkılâp Tarihi ve Milli Mücadele**, Ayyıldız Yayın, Ankara, 1995, s. 138-140

Konuyla ilgili Kazım Karabekir Paşa'nın 17 Ağustos 1920 tarihli telgrafta:

" Vatansız ve vicdansız üç serserinin yine kendileri gibi millet ve vatanla alakası olmayan birkaç kişi namına sulh muahedenamesini imza ettiklerini ajansta gördük. Mücadehe-i milliyemizde daha büyük bir azim ve iman ile devamını tekiden ahdettiğimizi arzeyleriz. İstanbul'da teşekkülünü evvelce duyduğumuz şura-yı saltanatta Türkiye'nin hayat ve mevcudiyetini bu zulüm muahedesinin imza edilmesine karar ve rey veren esamisi malum eşhasın ve muahedenameye vaz-ı imza edenlerin ihanet-i vataniye ile itham olunması ve haklarında hükm-i gıyabi verilmesini ve bu vatansızların isimlerinin her yerde lanetle yaddedilmesini ilan ve tamim olunmasını arz ve teklif eylerim.

Şark Cephesi Kumandanı

Kazım Karabekir"[3].

Zira, Sevr Antlaşması'yla Türkiye'ye bırakılacak toprakların tümü, hanedanın ve onun hükümet erkanı ile yakınlarının ancak saltanatlarını devam ettirebilecek bir çiftlikten başka bir şey değildi.

Milli Mücadele başladığı zaman Mustafa Kemal Paşa'nın elinde güvenebilecek bir kuvvet yoktu. Fakat bu harekât sonuna kadar da milislerle yürütülemezdi. Bu nedenle, çete döneminin kapatılıp muntazam ordu dönemine geçilmesi ve yeterli güce ulaşıncaya kadar da eldeki kuvvetlerin imhasına sebep olacak kesin sonuçlu bir muharebeden kaçınılması ve ayrıca Anadolu'da siyasal teşkilatın da yeniden düzenlenerek milletin bu yeni mücadeleye hazırlanması gerekiyordu.

Birinci ve İkinci İnönü Zaferleri muntazam ordunun ilk ürünleridir. İnönü Muharebeleri'nden sonra Yunanlıların çok üstün kuvvetlerle saldırılarının şiddetini artırınca, ordu, Kütahya ve Eskişehir Bölgesi'nden Sakarya gerisine kadar uzun bir çekilme yapmıştır. Böylece, henüz hazırlıklarını tamamlayabilmesi için gereken zaman kazanılacak ve buna ilave olarak da Yunan Ordusu Anadolu derinliklerine çekilerek ikmal üslerinden uzaklaştırılmış olacaktır.

Belirli bir mesafeden sonra geniş Anadolu Toprakları da Yunanlılar için büyük bir engeldir. Kuvvetlerini Sakarya gerisine çeken Mustafa Kemal Paşa'nın bir amacı da bu güçten yararlanmaktı. Gece ve gündüz 22 gün devam eden ve her

[3] Kazım KARABEKİR; **İstiklal Harbimiz**, C.II, Emre Yayınevi, 1993, İstanbul, s.135

iki taraf için büyük insan kaybına sebep olan Sakarya Meydan Muharebesini kaybeden Yunanlılar Afyon-Eskişehir hattına çekilmek zorunda kaldılar. Misak-ı Milli sınırları içinde kalan Türk topraklarını düşmandan temizleyerek yurdu kurtarmaktan ibaret olarak tanımlanan askeri hedefe, Sakarya Meydan Muharebesinden sonra elde edilen zaferle daha da yaklaşılmışsa da henüz erişilememişti. Sakarya'da yok edilmekten kurtulabilen Yunan Ordusu, henüz Anadolu'dan sökülüp atılamamıştı[4].

Yunanlıların ülkeden atılabilmesi için Türk Ordusunun kesin sonuçlu bir muharebeyle hazırlanması gerekiyordu. Düşman kuvvet ve özellikle silah bakımından yine de üstündü. Sakarya Zaferi kazanılmıştı. Ama ordu personel ve malzeme bakımından büyük kayıplara uğramıştı. Özellikle subay kaybı çok büyüktü. İhtiyaçların sağlanması zaman alacaktı. Bu arada teşkilatta gözden geçirilecekti. Fakat takviye almasını önlemek için de düşman düşmana yeterli zaman tanınmayacaktı. Böylece, Büyük Taarruz için hazırlık dönemi, Türk Milleti için ölüm kalım niteliği taşıyan bir dönem oldu. Başkomutanın etrafında toplanan Türk Milleti, o anda sahip bulunduğu çok kısıtlı imkânlarını ortaya dökerek, ordusunu Büyük Taarruza hazırlamış bulunuyordu. Mevsimin ilerlemiş olmasına rağmen Türklerin hala taarruza başlamamış olmamalarını İngilizler, Türk ordusunun bir genel taarruz gücüne erişmemiş olduğu şeklinde değerlendirirler. Anadolu'nun ekonomik bakımdan bitkin bir halde olduğu hakkında alınan haberlerin böyle bir kanıya neden olduğu söylenebilir.

Ankara'nın da yabancı basına yansıyan bu haberleri yalanlamaması, Türklerin taarruz edemeyeceklerine ilişkin İngiliz görüşünü kuvvetlendiriyordu. Bu nedenle İngilizler barışa yanaşmıyor ve içinde bulunulan durumu uzatarak barışı kendilerinin diledikleri koşullarda yapmak istiyorlardı. Yunanlılara gelince; onlarda Türklerin gücünün bittiğine hükmederek, Türkler artık barış masasına oturmak zorundadır düşüncesiyle, pazarlık güçlerini yüksek tutmak için mümkün olduğu kadar geniş Türk toprağını ellerinde tutmak için Afyon-Eskişehir hattından daha gerilere gitmek istememişlerdir.

Birinci Ordu Kumandanı Ali İhsan Paşa, cephe kumandanı İsmet Paşa ile anlaşmayınca görevinden ayrıldı. Tam bir gizlilik içerisinde taarruz için gerekli tedbirler alındı ve çalışmalar sürdürüldü[5].

---

[4] Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, Türkiye Büyük Millet Meclisi Dönemi, **Türk İstiklal Harbi Özet Tarihi**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Merkezi Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2001, s.481

[5] Turan AKKOYUN; **Türk İnkılâp Tarihi**, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, 1997, s.125

26 Ağustos 1922 Cumartesi günü başlayan ve 30 Ağustos 1922'de de Dumlupınar'da zafere ulaşılan Başkomutan Meydan Muharebesi'nde kesin yenilgiye uğratılan düşman çok yakın bir takiple 9 Eylül 1922 İzmir'de denize dökülmüştür[6].

Büyük Taarruz Öncesi İki Tarafın Durumları

Taarruzdan önce Türk Batı Cephesi ile Yunan Küçük Asya Ordusu'nun mevcutları şöyle idi:[7]

	Türk	Yunan	Türk'ün Durumu
Piyade tümeni	18	12	+6
Süvari tümeni	5	1	+4
Bağımsız alay	-	6	-6
Subay	8659	6565	+ 2094
Er	199.283	218.432	- 19.149
Piyade tüfeği	100.352	90.000	+ 10.352
Hafif makineli tüfek	2025	3130	- 1114
Ağır makineli tüfek	839	1280	- 441
Top	323	418	- 95
Kılıç	5282	1280	+ 4002
Kamyon	198	4036	- 3838
Otomobil ve ambulans	33	1776	- 1743

Yukarıdaki tabloya bakıldığında Türk Ordusu'nun özellikle ağır silah ve teknoloji bakımından zayıf olduğu görülmektedir. Büyük Taarruz öncesinde yayınlanan Tekâlif-i Milliye emirleri ve özelliklede Sovyet Rusya'dan sağlanan yardımlarla ordunun ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmıştır.

1921–1922 yılı kışında yapılan politik girişimler sonuçsuz kaldı. Türk vatanını işgal edenlerin tahliyeye niyetleri yoktu. İşgal altındaki vatan topraklarını kurtarmak için, askeri gücü kullanmaktan başka çare kalmamıştı.

Türk Ordusu Başkomutanlığı, 1921 sonbaharından 1922 ilkbaharına ertelenen taarruzu,1922 Ağustos'unda yapmaya karar verdi.

---

[6] Nusret ÖZSELÇUK; "*30 Ağustos Zafer",* **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C.III, Sayı: 9, Temmuz-1987, s.662–669

[7] İsmet GÖRGÜLÜ; **Büyük Taarruz**, Genel Kurmay Basımevi, 1992, s.10

Taarruz planının esasını, 1921 sonbaharında hazırlanan plan teşkil etti. Aradan geçen 10 ay içinde plan geliştirildi. Bazı değişiklikler yapıldı.

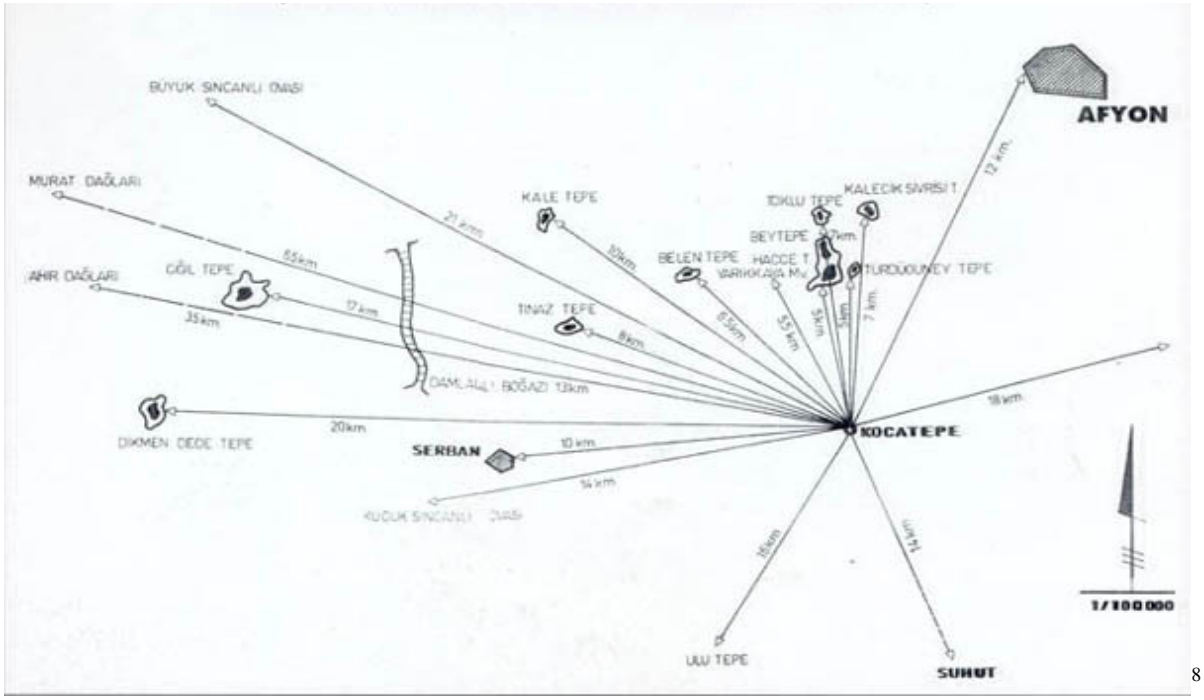

[8]

Büyük Taarruz Harekât Planı

Planın ana fikri, kuvvetin bir kısmı ile Yunan'ı Eskişehir-Afyon Cephesi'nde tutmak, kalan kuvvetin çoğu ile Afyon Güney Batısı'ndan düşmanın güney yanına taarruz ederek, onu İzmir ulaştırma hatlarından ayırmak suretiyle kuzeye doğru atmaktı.

Bu plan milli hükümetin iç ve dış durumu ile düşman ve arazi vaziyetine derin bir vukuf ve büyük bir cüret ve basiretle doludur. Bu taarruz planı tespit edildikten sonra hazırlıkların devamı sırasında düşmanın yapabileceği bütün taarruz ihtimalleri incelenmiştir. Bu tedbirlerin düşülmesinde imha esası ana fikrinden asla fereğat edilmemiştir[9].

Ağustosun 20.günü Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi'nin ilk sayfasında şöyle bir ilan verildi: "*Gazi Paşa Hazretleri Ağustosun 21. Pazartesi günü köşklerinde ricali siyasiyeye bir çay ziyafeti verilecek*". Bu tamamen uydurma bir ilandı.

[8] www.zafer.akü.gov.tr, 20.07.2007
[9] **Türk İstiklal Harbi Hulasası 1919-1922**, Genel Basımevi, Harp Tarih Encümeni Askeri Matbaa, İstanbul, 1937, s.8

Mustafa Kemal Paşa o gece sabaha karşı Konya yolu üzerinden cepheye hareket etmişti[10] .

Ankara Hükümeti Büyük Taarruz'u başlatmadan evvel dışarı ile her türlü haberleşme ve ulaşımı kesti. 25 Ağustos tarihinde ilgili memurlara ve 26 Ağustos da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin İstanbul temsilcisi Hamit Bey'e tebliğ edilen ulaşım ve haberleşme yasağı ile ilgili kurallar şunlardır:

1- Anadolu'ya kimse girmeyecektir.

2- Anadolu'dan kimse çıkmayacaktır.

3- Anadolu'dan dışarıya hiçbir haber verilmeyecektir. Aksi davranışta bulunanlar Hıyanet-i Vataniye Kanunu gereğince cezalandırılacaktır[11].

Mustafa Kemal Büyük Taarruz öncesini Nutuk'ta şöyle anlatmaktadır:

> *"20 Ağustos 1922 günü öğleden sonra saat 16.00'da Batı Cephesi Karargâhı'nda yani Akşehir'de bulunuyordum. Kısa bir görüşmeden sonra 26 Ağustos 1922 sabahı düşmana taarruz için Cephe Komutanına emir verdim. 20/21 Ağustos 1922 gecesi 1'inci ve 2'inci Ordu Komutanlarını da Cephe Karargâhına çağırdım. Genelkurmay Başkanı ile Cephe Komutanını da yanımda bulundurarak, taarruzun nasıl yapılacağını harita üzerinde kısa bir savaş oyunu şeklinde açıkladıktan sonra Cephe Komutanı'na o gün vermiş olduğum emri tekrarladım. Komutanlar harekete geçtiler. Taarruzumuz, strateji ve aynı zamanda bir taktik baskın halinde yürütülecekti. Bunun gerçekleştirilebilmesi için de kuvvetlerin yığınak ve hazırlıklarının gizli kalmasına önem vermek gerekiyordu. Bu sebeple bütün yürüyüşler gece yapılacak, birlikler gündüzleri köylerde ve ağaçlıklar altında dinleneceklerdi. Taarruz bölgesinde, yolların düzeltilmesi v.b. çalışmalarla düşmanın dikkatini çekmemek için diğer bazı bölgelerde de benzeri yanıltıcı hareketlerde bulunulacaktı. 24 Ağustos 1922'de karargâhımızı Akşehir'den, taarruz cephesi gerisindeki Şuhut kasabasına getirttik, 25 Ağustos 1922 sabahı da Şuhut'tan savaşı idare ettiğimiz Kocatepe'nin güneybatısındaki*

[10] Kazım ÖZALP; **Milli Mücadele**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1971, s.234

[11] Sadık SARISAMAN; "*Atatürk'ün Büyük Taarruz Değerlendirmeleri*" , Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. X, Sayı:2, Ağustos 2008

çadırlı ordugâha naklettik. 26 Ağustos sabahı Kocatepe'de hazır bulunuyorduk. Sabah saat 5.30'da topçu ateşimizle taarruz başladı[12]."

Mustafa Kemal'in Kocatepe'ye geçmeden önce Şuhut İlçesinde bir gece kaldığı Hacı Veli Konağı

Mustafa Kemal'in Büyük Taarruz öncesinde son hazırlıklarının yaptığı odası

[12] Zeynep KORKMAZ; **Nutuk**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Semih Ofset, Ankara, 2006, s. 453-456

Kocatepe; Anadolu'nun ve Türk Ulusu'nun kurtuluşunu sağlayan Büyük Taarruzun 26 Ağustos 1922 tarihinde Başkomutan Mustafa Kemal tarafından başlatıldığı, sevk ve idare edildiği yerdir. Coğrafi yapısı itibariyle Afyon ve Sincanlı Ovaları'na hâkim bir tepededir. Başkomutan ve arkadaşları 25 Ağustos 1922 akşamı Kocatepe'ye gelerek 26 Ağustos sabahı Büyük Taarruzu burada başlatmışlardır.

Kocatepe, bütün sahaya hâkim ve doğuda Şuhut Ovası'na batıda Küçük Sincanlı Ovası'na uzanan kolları sayesinde büyük kuvvetlerin gizlice toplanmasına, manevra yapmaya elverişlidir. Bu yüksek tepede karşı kuvvetler gözlem altında bulundurulabilir ve bir ordu gizlenebilir[13].

26 Ağustos 1922 sabahı taarruza başlamak için Garp Cephesi şu tarihi emri vermişti:

1- 25 Ağustos 1922 sabahına kadar düşman vaziyetinde değişiklik görülmemiştir.

2- 26 Ağustos 1922 sabahı düşmana genel taarruz icra olunacaktır[14].

25/26 Ağustos gecesi Türk Birlikleri Yunan mevzilerine doğru ilerlediler. İleri hatlar düşman mevzilerine 400 metreye kadar yanaşarak, saat 05.00'te başlayan 05.30'da şiddetini artıran topçu ateşi himayesinde birlikler düşman mevzilerine taarruza başladılar.

[13] **Büyük Taarruz Harp Tarihi Broşürü**, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1997, s.8
[14] Mehmet ŞEVKİ; **Büyük Taarruz Nasıl Oldu**, Akşam Matbaası, İstanbul, 1933, s.25

1. BÖLÜM

1.1. MUHAREBELER

1.1.1 26 Ağustos 1922

25 Ağustos günü taarruz hazırlıkları ile geçti. Afyon güneyinden itibaren Kaleciksivrisi, Erkmen, Belen, Tınaztepeler ile Kırcaaslan, Çiğiltepe düşman tarafından tahkim edilerek tutulmuştu. Düşman tahkimatı bazı yerlerde iki hatlı olmakla beraber mevzilerin derinliği az, asıl muharebe hattının ilerisinde de muharebe ileri karakolları, ileri mevziler bulunmadığından, keşif kolları Yunan asıl muharebe hattının yakınlarına kadar sokulabiliyorlardı. Mevzilerin önlerinde tel örgü engelleri vardı. Düşman Çiğiltepe batısındaki sarp ve yüksek dağları tutmayarak, burada 15 km.lik bir açıklık bıraktıktan sonra bölgenin en yüksek noktası olan Toklusivrisi'nde bir direnek noktası meydana getirmişti. Açık bırakılan bölgedeki dar geçidin gündüz bir süvari bölüğü ile tutulduğu, geceleri bu bölüğün geriye alındığı haber alınınca, Süvari Kolordusu için bir geçiş yeri bulunmuş oldu. Önce belirtildiği gibi düşman mevzii Kaleciksivrisi, Erkmen, Belen, Tınaztepeleri'nin bulunduğu 10 km.lik sahadan yarılacaktı. Bu bölgeye bir tümen ihtiyatta olmak üzere beş tümen tahsis edildi. Topçu öncelikle bu kuvvetlerin taarruzlarını destekleyecekti[15].

Alınan taarruz tertibi şöyleydi: Dört tümenli 4. Kolordu; Afyon güneyindeki kayalık sırtlar ile Kaleciksivrisi-Erkmen Tepe hattına taarruz edecek, sıklet merkezini iki tümeni ile Erkmen Tepe istikametinde bulunduracaktı. Yine 4 tümenli 1. Kolordu; birer tümeni ile Belen, Tınaz, Kırcaaslan, Çiğiltepe'ye taarruz edecekti. Süvari Kolordusu; sahra toplarını, tekerli vasıtalarını bırakarak düşmanın boş bıraktığı dağ geçidinden geçip, onun gerilerine saldıracaktı. 2. Kolordu; Şuhut-Sandıklı bölgesinde Batı Cephesi İhtiyatı, 6. Tümen; Toklusivrisi karşısında, ordunun sol yanını koruyacaktı. Cepheden taarruz edecek 2. Ordu'ya gelince, bu ordu Afyon doğusunda ve kuzeyindeki düşman kuvvetlerine taarruz edecek, düşmanın Eskişehir doğusu ve Seyitgazi'de bulunan 3. Kolordusuna karşı da emniyet tedbirleri alacaktı. 1. Ordu karşısında mevzide bulunan düşman kuvveti iki piyade tümeni ile bir müstakil alaydan ibaretti. Bir tesadüf eseri olarak 4. Kolordu'nun karşısında 4. Yunan

[15] **Türk Kurtuluş Savaşı**, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, Özel Yayım, No: 1, Menteş Matbaası, İstanbul, 1968, s.149-151

Tümeni, 1. Kolordu'nun karşısında da 1. Yunan Tümeni bulunuyordu. Düşmana karşı büyük bir üstünlük sağlanmış, olmakla beraber, kuzeyde Eğret, İhsaniye bölgesindeki 2. Yunan Kolordusu, güneyde 1. Ordu karşısına getirildiği takdirde, düşman mevzilerini yarmak güç, belki de imkânsız olacaktı. Düşman ise ancak bu kuvvetin bir tümenini yürüyüşe geçirmişti. Duruma göre karar verecek olan Yunan Ordusu Komutanı Hacı Anesti, cephenin uzağında İzmir'de idi. Bu da Yunanlılar'ın en büyük hatası idi. Hacı Anesti uzakta kaldığını takdir ederek, ihtiyattaki kolordunun kullanılma yetkisini de 1. Kolordu Komutanı Trikopis'e vermişti. İşte Trikopis ihtiyattan bir tümeni güneye kaydırmayı bu yetkiye dayanarak yapmıştı. Ancak bu yetersiz ve yarım bir tedbirdi. Trikopis, Başkomutan'ın hakiki maksadını bilmiyordu. Türk taarruzu geliştikten sonra ihtiyattaki diğer iki tümenin de güneye getirilmesini başkomutandan isteyecektir[16].

Uğradıkları baskın taarruzuyla şaşkınlık geçiren Yunanlılar, ancak taarruz başladıktan yarım saat sonra birinci ve dördüncü kolordu cephelerine yönelttikleri zayıf bir topçu ateşiyle karşılıkta bulunabildiler[17].

23 üncü Tümen gece yarısı düşmana 1,5 km. yaklaştığı zaman, tümen komutanı Yarbay Ömer Halis tarafından durduruldu. Eskişehir Muharebesi'nde bir gece ilerlemesinde sağında ve solundaki tümenlerin geride kalmaları yüzünden tümeni ağır zayiata uğramıştı. Belen Tepe'nin önü yar olduğundan, gece ilerlemek çok zordu. Yanındaki tümenlere birer irtibat subayı gönderdi. Onlar ancak sabah yaklaşırken haber getirebildiler. 23. Tümen ilerlerken, doğuda Kalecik Sivrisi düşmüştü. 23. Tümen batısındaki 15. Tümen de saat 06.55'te Tınaztepe'nin ilk mevzilerini ele geçirmişti. 15. Tümen'in batısında Afyon-Sandıklı yolunun iki tarafından Kırcaaslan Tepesi'ne taarruz eden 14. Tümen de tepenin bir kısmını ele geçirmişti. En doğuda geniş cephe ile Afyon istikametinde taarruz eden 8. Tümen'den düşman mevziine girmek beklenmiyordu. En batıda Çiğiltepe'ye taarruz eden 57. Tümen'de kati netice yerinde değildi. Bu bakımdan kati netice yerinde ve yarma bölgesindeki 23. Tümen'in gecikmesi cepheyi yarmayı engelleyebilirdi. Kocatepe'den bütün tümenlerin hareketlerini kontrol eden Başkomutan, telefonla tümen komutanına hareketini çabuklaştırarak bir an evvel Belentepeyi ele geçirmesini ihtar etti. Olayı yaşayanların ifadesine göre,

[16] **Türk Kurtuluş Savaşı**, s. 149-151
[17] **Türk İstiklal Harbi Özet Tarihi**, s.490

Atatürk'ün kayalık bir arazi üzerinde ayakta çekilen ünlü fotoğrafı 23. Tümen Komutanı ile görüşmek üzere muhabere merkezine giderken alınmıştır. Gece hareket eden 23. Tümen'in birlikleri, büyük bir süratle ilerlediler. Yapılan hücum sonucunda saat 09.00'da Belentepe ele geçirildi. Öğlene doğru 4. Kolordu'nun Erkmentepe'de düşman ikinci hattına yaptığı taarruz durduruldu. Tınaztepe'yi alan 15. Tümen düşmanın karşı taarruzuna uğrayarak çekilmeye başladı. 14. Tümen'de Kırcaaslantepe'de aldığı mevzii bırakmaya mecbur oldu. Yunanın kuzeyden getirilen yeni tümeni karşı taarruza geçmişti[18].

Saat 10.00'a doğru, Süvari Kolordusu dağları aşmış, süvariler büyük bir şevkle düzlükte at koşturmaya başlamışlardı. Albay Baki (Mürsel) komutasındaki 1.Süvari Tümeni'nin öncü alayı şimdiden Dumlupınar Doğusu'na kadar ilerlemiş ve İzmir – Afyon demiryolunu tahrip etmişti[19]

Kalecik Sivrisi ve Kurtkaya, Kocatepe'ye tek çıkış noktasıdır. Bu önemli bölgenin alınması ve bu çıkış noktasının korunması görevi Yüzbaşı Agâh Efendi, Üsteğmen Feyzullah ve emrindeki 150 Mehmetçik'e verilmişti. Kendilerinden çok üstün olan düşman kuvvetlerine karşı canla başla mücadele veren kahraman askerlerimizden yüz biri şehitlik mertebesine ulaşmıştır. Bugün Afyon merkeze 12 km uzaklıktaki Büyük Kalecik Kasabası'nda bulunan Yzb. Agâh Efendi Şehitliği o günün aziz hatırası olarak durmaktadır.

Süvari Kolordusu, bütün gece yürüyerek sarp dağ geçidinden birerli kolda Ahır Dağı'nı aşmaya başladı. Taarruz başladığında yaklaşık bir tümen kadar kuvvetiyle Yunan Mevzileri gerisindeki Sincanlı Ovası'nda bulunuyordu. Süvari Kolordusu bugün bir tümeni ile Kırka'ya ve Çiğiltepe gerisine taarruz etti. İki tümeni ile de Düzağaç ve Balmahmut'a gitti. Başkimse'de Yunan taarruzlarını püskürttü. İzmir-Afyon demiryolunu tahrip etti, telgraf hatlarını kesti ve geceyi ovada geçirdi. Süvarilerin bu hareketleri Yunan gerilerinde şaşkınlığa sebep oldu. 2. Ordu bölgesinin kuzey kanadında taarruz eden 61. Tümen saat 07.00'de Kazuçuran Tepesi'ni ele geçirdi. Fakat saat 15.00'te Yunan karşı taarruzu ile geriye atıldı. Böylece Türk Komutanlığı tasavvur edildiği gibi taarruzun birinci günü düşman cephesini yaramamış oldu. Trikopis; İhsaniye'deki 9. Tümen'i de demiryolu ile Afyon'a taşımaya başlamakla beraber, 2. Ordu karşısından da 4

[18] **Türk Kurtuluş Savaşı**, s. 149-151
[19] İbrahim ARTUÇ; **Büyük Taarruz**, Kastaş Yayınları, İstanbul, 1986, s.95

tabur kadar bir kuvvet aldı. O, bu kuvvetlerle 27 Ağustos günü duruma hâkim olacağı kanısındaydı. Hâlbuki Türk Komutanlığı'nın elinde daha dört tümen ihtiyatı vardı. Sincanlı Ovası'nda düşman gerisine çıkan Süvari Kolordusu'ndan da 27 Ağustos günü büyük başarılar beklenebilirdi. Yunan'ın ihtiyatlarını topluca kullanmaması, onun başarı şansını azaltıyordu. Ayrıca hataları da devam ediyordu. Trikopis yeni getireceği kuvvetlerle 27 Ağustos günü duruma hâkim olacağını ümit ederken, 26 Ağustos akşamı saat 18.00'de İzmir'den gelen Başkomutanlık emri onu hayal kırıklığına uğrattı. Bu emirde Başkomutan;2. Kolordu'nun, 15. Tümen'i de (Seyitgazi) emrine alarak, 28 Ağustos sabahı, Afyon kuzeyinden Bolvadin istikametinde karşı taarruz yapmasını, 1. Kolordu'nun da savunmasını istiyordu. Bu hareket en geç Türk taarruzu ile beraber yapılmak şartı ile başarılı olabilirdi. Ayrıca 2. Kolordu'nun 7. Tümen'i daha önce kullanılmıştı. 13. Tümen'in bir kısmı ile (tahminen 1 alay) Kazuçuran Tepesi takviye edilmiş, 9. Tümen de trenle Afyon'a hareket etmek üzereydi. Bu durumda tümenlerin sabah taarruza başlamaları zaman açısından mümkün değildi. Taarruzu idare edecek olan 2. Kolordu Komutanı General Diyanis de taarruza 48 saat sonra başlayabileceğini bildirdi. General Trikopis taarruzdan vazgeçilmesini istedi ise de, Başkomutan Türk iradesine boyun eğmemek ve aktif hareket etmekte ısrar etti. 26 Ağustos akşamı Yunan sevk ve idaresi bir anarşiye doğru giderken, Türk sevk ve idaresinde durum şöyle idi: 4. Kolordu, ihtiyattaki 12. Tümeni'ni Erkmen Tepe'ye doğru yanaştırdı. İhtiyat 2. Kolordu'nun Sandıklı'da bulunan 3. Tümen'i Tınaztepe'ye, 15. Tümen'in gerisine getirildi. 23. Tümen'den bir kısım kuvvetin Tınaztepe kuzeyine yaptığı taarruz neticesinde düşman karşı taarruzu durduruldu. 15. Tümen'in Tınaztepe'ye gece yaptığı baskın neticesinde düşman eline geçen mevziin bir kısmı geri alındı[20].

Birinci gün sonunda Türk Ordusu cepheyi yaramadı. Ancak Yunan sevk ve idaresini tereddüde düşürdü. Tali taarruz grubu Yunan ihtiyatlarının bir kısmını üzerine çekmeye muvaffak oldu. Kaleciksivrisi'ni, Belen, Tınaz ve Kılıçaslan tepelerinin bir kısmını ele geçirdi.

Hacı Anesti'nin verdiği emir gerçekleşse idi Türk ordusu ikinci güne çok daha avantajlı durumla başlayacaktı. Çünkü Yunan ordusu emir gereği karşı taarruza başlamış olsaydı, büyük kısmının gerisini, Türk Ordusu'nun sıklet merkezi bölgesinin önüne düşürmüş olacaktı. Kuzeyden 2. Ordu, güneyden 1. Ordu,

[20] **Türk Kurtuluş Savaşı**, s. 152

batıdan da Süvari Kolordusu'nun etkisiyle kendiliğinden çember içine düşecekti. Böylece imha daha kısa sürede gerçekleşecekti. Ancak bu emri uygulayamadılar.

Gün sonunda Türk Ordusu'nun durumu şöyle idi: Kocaeli Grubu Birlikleri; Gemlik-Orhangazi-İznik-Bilecik hattındaki Yunan Birlikleri ile temasta. 2. Ordu; Porsuk Müfrezesi, 41. Tümen, Mürettep Süvari Tümeni, 61. Tümen, 16. ve 17. Tümenleriyle birinci hatta Yunalılarla temasta, 1. Tümen ordu ihtiyatı olarak İshankuyu güneyinde. 1. Ordu; 4. Kolordu: Yunanlıların Kaleciksivrisi Poyralıkaya mevzilerini ele geçirmiş, fakat hedefe varamamıştı. Kolordu üç tümeni ve bir alayıyla Yunanlılarla mudarebede, 12. tümeni Sabırbaba'da kolordu ihtiyatında. 1. kolordu: Belentepe'yi, Tınaztepe ile Kırcaarslan tepesindeki Yunan mevzilerinin birinci hattını ele geçirmiş, fakat emredilen hedefe varamamıştı. Bu kolorduda dört tümeniyle birinci hatta Yunanlılarla muharebede. 5. Süvari Kolordusu Ahır Dağları'nı aşarak demiryoluna kadar ilerlemiş ve demiryolunu tahrip ederek Yunanlıların İzmir'le bağlantılarını kesmişti. Bu kolordu, üç tümeniyle Düzağaç- Akçaşehir- Tokuşlar- Çayhisar bölgesinde. Ordu ihtiyatında bulunan 2. kolordu Sandıklı dolaylarındaki 3. Kafkas Tümeni, Tınaztepe'ye yanaşmak üzere yürüyüşte. 4. , 7. Tümenleriyle Şuhut- Efesultan bölgesinde ordu ihtiyatında. Bağımsız 6. Tümen Toklusivrisi- Işıklar hattında Yunan birlikleriyle temasta. 3. süvari tümeni Menderes boyundaki birliklerini toplamakla meşgul. Menderes Bölge Komutanlığı: eski durumunda[21].

İlk sonunda düşmanı habersiz ve hazırlıksız bastırmıştık. Saldırımız çabucak gelişmiş, önemli direnme noktalarını aşarak derinlemesine parçalayıcı ilerlemeler yapmıştık[22].

1.1.2. 27 Ağustos 1922

Yunan Ordusu Komutanının kuzeyden bir karşı taarruz yapılmasını istemesi üzerine, güneye nakledilmekte olan 9. Tümen'in hareketi geceleyin durduruldu. Bu tümenden yalnız bir alay Afyon'a getirilmişti. General Diyanis de karşı taarruza ancak 29 Ağustos sabahı geçebilecekti. Bu durumda Türk Ordusu Komutanlığı iki tümenle takviye ettiği cepheyi rahat rahat yarabilirdi. Bu kuvvetlerle yapılan 27 Ağustos hareketleri şöyle cereyan etti: 4 üncü Kolordu,

[21] Türk istiklal Harbi, **Büyük Taarruz**, C.II, Batı Cephesi, 6 ıncı Kısım, 2 inci Kitap, Genelkurmay Basımevi, s. 113-114
[22] Şenay Sezen OKAY, M. Vedat OKAY; **Başkomutan Savaşı**, Çeltüt Basımevi, İstanbul, 1972, s.77

cepheyi 12. Tümen'le takviye ederek, şiddetli bir topçu ateşinden sonra, sabahleyin hücuma başladı. Kolordu Komutanı Kurmay Albay Kemalettin Sami, hareketleri yakından idare ediyordu. 4. Kolordu birlikleri saat 07.00' de düşman mevziine girdi. Saat 08.00'de Erkmen Tepeleri (1310 rakımlı tepeler) alındı. Erkmen Tepeleri üç Yunan alayı tarafından savunuluyordu. Erkmen Tepe düştükten sonra da Yunan kuvvetleri gerideki arızalı ve sarp arazide çekilme emri alıncaya kadar direndiler. Saat 17.00'de Tezekliyayla bölgesi düşürüldü ve Afyon şehri gözüktü. Bu muharebede Yunanlılar ölü ve yaralı olmak üzere 3000 kişi kaybetti. 700 mevcutlu bir tabur, 500 zayiat verdi, Kolordunun en doğusunda taarruz eden 8. Tümen ise sabah saat 04.00'te, süngü hücumu ile Kurtkayası Tepe'yi almıştı. Böylece kolordunun karşısında bulunan Yunan Kuvvetleri'nin direnebileceği arazi tamamen alınmış oldu[23].

Erkmen Tepeleri, Yunan Ordusu'nun ana karargâhı konumundaki Afyon'un alınması için son derece önemliydi Afyon'a hâkim bu tepelerin alınmasıyla Yunan Ordusu önemli bir direnek noktasını kaybetmiş oluyordu.

Belentepe'yi bir gün önce 23. Tümen ele geçirmiş, Tınaztepe'yi alan 15. Tümen düşman karşı taarruzları ile biraz gerilemişse de gece durumunu düzeltmeye muvaffak olmuştu. 3. Tümen de 26 Ağustos akşamı 15. Tümen'in gerisine yanaştırılmıştı. 23. Tümen'in bir müfrezesi de 15. Tümen'in karşısındaki düşmanın gerisine taarruz ediyordu. 1.Kolordu Komutanı Albay İzzettin başta olmak üzere, sabahın erken saatlerinde 15. ve 3. Tümenlerin cepheden, 23. Tümen Komutanı Yarbay Ömer Halis'in bizzat idare ettiği müfrezenin de düşman gerisine yaptığı taarruzlar neticesinde, saat 12.00'de, sekiz tabur kadar olduğu tahmin edilen Yunan, Sincanlı Ovasına atıldı. Belentepe'deki 23. Tümen büyük kısmı da Türkmen Tepedeki bir mukavemeti kırdıktan sonra Sincanlı Ovası'ndaki Sinirköy'e kadar Yunan'ı takip etti. Böylece ovaya inen ilk tümen oldu. Tınaztepe düştükten sonra batıdaki 14. Tümen de Kılıçaslan Tepe'deki Yunan mevziine girdi. Saat 15.30'da ovaya hâkim sırtları tamamen kontrolüne geçirdi. Yalnız Çiğiltepe'deki Yunan direniyordu. Bu tepeye taarruz eden 57. Tümen'in topçu desteği az, arazisi sarp idi. Yunan tahkimatı da direnek noktası halinde yapılmış ve kuvvetli idi. 26 Ağustos günü yapılan taarruzlarda, önemli zayiat verilmesine rağmen başarılı olunamamıştı. Bu gün sabah, komşu 14. Tümen'in topçu desteğiyle tekrar taarruz edildi. Yunan direnmesi karşısında topçu desteği

[23] **Türk Kurtuluş Savaşı**, s. 152

yetersiz kaldı. Tepe düşürülemedi. Bu arada Tümen Komutanı Yarbay Reşat, kolordu komutanından, *"öğleye kadar tepeyi al"* emrini aldı. Çünkü cephedeki bütün tümenler, hedeflerini tek tek ele geçirmekteydiler. Taarruzu gelişmeyen sadece bu tümen kalmıştı. Bu emir üzerine Yarbay Reşat, tekrar taarruz ediyor, fakat gene netice alınamıyor. Bunun üzerine başarısızlığı gururuna yediremeyen bu onurlu tümen komutanı, üzüntüsünden saat 11.00 sıralarında tabancasıyla intihar ediyor ve hayatına son veriyor. Geriye de şöyle bir not bırakıyor: *"Muvaffakiyetsizlik beni hayatımdan bizar etti."*[24].

Büyük Taarruz'un ikinci gününde Sincanlı Ovası'na hâkim bu tepenin alınması Türk Ordusu için son derece önemliydi. Çünkü bu tepenin alınmasıyla Yunan Ordusu ikiye ayrılacak ve böylece Yunan Ordusu'nun imhası kolaylaşacaktı. Aynı zamanda sarp ve savunmaya elverişli bu tepe Yunan Ordusu içinde önemli bir direnek noktasıydı. Büyük Taarruz'un ikinci gününde birlikler önemli tepeleri ele geçirirken Çiğiltepe'de hala düşmanın direndiğini gören Başkomutan, Reşat Bey'i arayarak durumu hakkında bilgi alır. Reşat Bey, tepenin en geç yarım saate alınacağına dair Başkomutana söz verir. Yunan Ordusu tarafından da önemli olan bu tepe yeni takviyelerle şiddetle savunulur. Çiğiltepe'nin sarp arazi yapısı düşman direnişiyle birleşince Çiğiltepe'nin alınması gecikir. Başkomutana verdiği sözü zamanında yerine getirememeyi onuruna yediremeyen bu büyük komutan tabancasıyla intihar ederek yaşamına son verir. Bugün kendi adıyla anılan Çiğiltepe Şehitliği o günün eşsiz hatırası olarak dimdik ayakta durmaktadır.

Ordunun en solunda Albay Nazım Bey'in komutasında olarak Toklu Sivrisine taarruza devam ediyordu. Nazmi Bey (Merhum Korgeneral Nazmi Solak) soyadını ordunun en solunda vazife gördüğü için almıştır[25].

1. Ordu Komutanı saat 14.15'te takip emri verdi. Buna göre, Yunan kuvvetlerinin Resülbabatepe-Balmahmut hattında tutunmasına fırsat vermemek için, 1. ve 4. Kolordular istikametlerinde kuzeye doğru ilerleyecek, Süvari Kolordusu da gerilerde kargaşa ve panik yaratacaktı. Takip emrini alan tümenler akşama doğru ovada ilerlemeye başladı. Bütün Yunan kuvvetleri tepelerden ovaya dökülünce, saat 17.30'da, Çiğiltepe de düştü. Süvari Kolordusu 27 Ağustos

[24] **Türk Kurtuluş Savaşı**, s.156
[25] Fahri BELEN; **Askeri ve Sosyal Yönleriyle Türk Kurtuluş Savaşı**, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1973, s.440

sabahı, Düzağaç-Ayvalı-Akçaşehir Kırka-Çayhisar bölgelerinde ve bir kısmı ile de temasta idi. Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa sabah 04.30'da, 1. Ordu Komutanı'ndan *"Yunan ihtiyat Kolordusu ile Dumlupınar'daki kuvvetlerinin keşfi ve takviyeye gelecek kuvvetlerin geciktirilmesi*" emrini aldı. Bunun üzerine sabahleyin tümenlerini Akçasar Platosu'nun üç yanına karşı tertipledi ve her birine ayrıca keşif bölgeleri tahsis etti. Öğleden sonra ise yarma bölgesinden çekilen Yunan Kuvvetlerinin gerisine düşecek şekilde, 1. Süvari Tümeni Balmahmut istikametinde; 2. Süvari Tümeni Başkimse üzerinden Yelgediği'ne taarruza başladı. Bu arada 2. Süvari Tümeni Yıldırım Kemal İstasyonu'nu tahrip etti, demiryolu koruma birlikleri ile çarpıştı. 14. Süvari Tümeni de bir alayı ile Karacaören kuzeyinde, bir alayı ile Tazılar'da, bir alayı ile Kızılca güneydoğusunda akşama kadar çarpıştı. Süvari Kolordusu'na saat 15.30'da, ordudan saat 10.00'da çıkan bir emir daha geldi. Emirde, kolordunun Akçaşar bölgesinde toplanması ve Balmahmut istikametinde ilerlemesi isteniyordu. Fahrettin Paşa, emir gelmeden önce de hemen hemen emre yakın düzeni almıştı. Kolordu, ordu emrinden sonra, 1. Süvari Tümeni'ni Balmahmut'a yöneltti. 2. Süvari Tümeni'ni Afyon-Kütahya demiryolunu İhsaniye bölgesinden kesmeye gönderdi. 14. Süvari Tümeni'ne de, Uşak'tan gelecek Yunan Tümeni'ne karşı batı yan emniyetini sağlama görevi verdi. 2. Tümen demiryolunu kestikten sonra, 1. Tümen'e katılacaktı. Fahrettin Paşa, bu hareketle Büyük Sincanlı ve Afyon Ovaları'ndaki Yunanı, iki tümenle kuzeyden 18.45'te ordunun takip emri geldi. (14.30'da verilmişti.) Fahrettin Paşa kendi emrinde değişiklik ihtiyacını duymadı. Maksat aynı idi. Fahrettin Paşa emirlerin önünde gidiyordu. 2. Süvari Tümeni bütün gece yürüyerek sabaha karşı Eğret'e vardı. 14. Süvari Tümeni de Olucak'a ulaştı. Fahrettin Paşa, bu günkü manevrası ile, Sincanlı Ovası'nı Altıntaş Ovası'ndan ayıran ve hâkim yükselti olan İlbulak Dağı'na el atmış; böylece Sincanlı Ovası'ndaki Yunan Kuvvetlerinin kuzeye çekilmesine, Altıntaş Ovası'ndaki kuvvetlerin de güneye inerek güneydekilerle birleşmesine mani olur bir tertibat almıştı. Bu tertibatın etkisi yarınki muharebelerde görülecektir[26].

[26] Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, **Büyük Taarruz 1- 31 Ağustos 1922**, C.II, 6. Kısım, 2. Kitap, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1968, s. 125-130

1.1.3. 28 Ağustos 1922

Batı Cephesi'nin direktifine göre 2. Ordu, kuvvetlerini Kütahya yolunu kesmek üzere batı ve güneybatı istikametinde ilerletti. 28 Ağustos sabahı düşman artçıları henüz bu ordunun karşısında idiler. 2. Ordu düşmanın çekilmediğini zannederek ihtiyatlı hareket ettiği için, bu ordunun düşmanla teması kesildi. Birlikler ortalama 18 km. kadar ilerleyebildiler. 2. Ordu Komutanı Yakup Şevki Paşa; son derece ihtiyatlı hareket etmekte idi. 2. Ordu Birlikleri 10-15 km. daha ilerleyebilseydi, Yunan kuvvetleri bu günden kuşatılma tehlikesi karşısında kalabilirlerdi. Ordunun Mürettep Süvari Tümeni bugün Döğer'i alarak Altıntaş istikametinde ilerledi ve Kütahya-Afyon yolunu tutarak ordunun kuzey yan emniyetini sağlamak üzere kuzeye yöneldi ve geceyi Hacıbeyli'de geçirdi. 6. Kolordu ve 61. Tümen, İhsaniye-Gazlıgöl hattına kadar ilerlediler. 28 Ağustos sabahı süvariler önemli iki baskın yaptılar. 5. Süvari Kolordusu 27 Ağustos akşamı, Küçükköy (Yıldırım Kemal) dolaylarında Afyon'dan Dumlupınar'a ve Uşak'a giden çekilme yollarını kesmiş, bulunuyordu. Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa burada bir tümen bırakarak 27-28 Ağustos gecesi, İlbulak dağı üzerinden Eğret istikametinde ilerlemeye karar verdi. Niyeti Yunan'ın 2. Kolordusu'na baskın yapmaktı. Ne yazık ki bu iki süvari tümeninden Yarbay Suphi komutasındaki 14. Tümen, gece düşman birliklerine çatmamak için dolambaçlı yollar takip ederek çok geride kaldı. Kurmay Yarbay Zeki'nin öndeki 2. Tümen'i de, gece karanlığında iki kola ayrılarak; bir alay Bayramgazi istikametine gitti. Bu yüzden iki süvari tümeni ile varılması gereken Eğret Köyüne, iki alay ulaşabildi. Bu köyde 2. Yunan Kolordusu'nun hiç muharebeye girmemiş, dolgun mevcutlu 9. Tümen'i, çadırlı ordugâhta idi. Gün doğarken süvarilerin baskınına uğradı. 12.000 mevcutlu Yunan 9. Tümen'i karşısında Türk kuvvetleri 1.200 atlıdan ibaretti. Bununla beraber baskın, düşman ordugâhında karışıklık çıkardı ve zayiat verdirdi. Düşman toparlandıktan sonra ise süvariler Ulucak istikametinde çekilmeye mecbur oldu. Bayramgazi istikametine giden Süvari Alayı da, General Trikopis'in karargâhına ve bunun yakınındaki bir Yunan müfrezesine çattı. Bu alayda bir hayli karışıklığa sebep olduktan sonra, mevziye giren düşman topçusunun ateşi karşısında Ulucak istikametinde çekildi. Bayramgazi ile 23. Tümen'in baskın yaptığı Köprülü arasında 10 km. mesafe vardır. 23. Tümen, gün doğarken Köprülü'deki 4. Yunan Tümeni'ne başarılı bir baskın yaptığı sırada, Bayramgazi'de de Trikopis baskına uğramıştı. Eğer 14. Süvari Tümeni geride kalmayıp baskına katılsaydı, bu gün parlak bir zafer

kazanılabilirdi. Buna rağmen 14. Tümen'in de etkili bir harekâtta bulunmuş olduğu Yunan kaynaklarından öğrenilmiştir. Bu Tümen geceleyin ilerlerken, Başkimse bölgesinde, ansızın Yunan kuvvetleri ile muharebeye tutuşur. Karanlıkta durumu aydınlatamaz ve yol kapalı diye daha uzun bir yola sapar. Oysa muharebeye tutuştuğu birlikler, Franko'nun kontrolündeki 1. ve 7. Yunan Tümenleridir. Franko hatıralarında, bu gece çarpışmasının morali çok bozduğunu, « Türk süvarisi » diye bağırılarak kaçıldığını, subayların gayretine rağmen paniği durduramadıklarını, birlikleri ancak Dumlupınar'da toplayıp düzene koyabildiğini yana yakıla anlatmaktadır. Bu üç olay Yunanlıların moralinin iyice bozulmasına sebep oldu. Franko'nun kontrolündeki birliklerin şanssızlığı devam etti. Gece çatışmasından sonra kaçar gibi Dumlupınar istikametinde çekilmeye devam ederken, sabahın ilk ışıkları ile beraber, Dumlupınar'a giden yol üzerinde, Yıldırım Kemal bölgesinde bırakılan 1. Süvari Tümeni'ne çattılar[27].

Trokopis ise 28 Ağustos gecesini bulunduğu bölgelerde geçirmeyi ve birliklerin 29 Ağustos sabahı erkenden Dumlupınar'a doğru çekilmesini kararlaştırdı. Bu konudaki emrini gece 22.00'de yayınladı. Yunan tarafında bunlar olurken, Kocatepe'den Afyon'a gelmiş olan Başkomutan, Genelkurmay Başkanı ve Cephe Komutanı durumu değerlendirirler. Komutanlar, bugünkü savaşlar sonunda General Trkopis kuvvetlerinin ikinci mevzide de tutunamayacaklarını ve daha batıya çekilerek Dumlupınar hattında tertiplenmeye çalışacaklarını düşünüyorlardı. Buna göre yapılacak şey, Trikopis kuvvetlerinin Dumlupınar mevzilerine yerleşmesine veya daha batıya çekilmesine imkân vermeden şiddetle takibi ve kuşatılmasıydı. Bu esaslara göre İsmet Paşa 28 / 29 Ağustos gece yarısından önce ordulara 96 numaralı emrini yayınladı. Bu emirde: "*Yedi tümenlik bir düşman kuvveti, Afyon bölgesinde iki günlük meydan muharebesinde yenilmiştir. Düzensiz ve dağınık bir şekilde kuzeye ve kuzey batıya çekilmektedir.*" diyerek düşmanın durumunu açıkladıktan sonra, ordulara 29 Ağustos için görevlerini vermekteydi. Buna göre: "*Birinci Ordu bütün kuvvetleriyle batıya dönerek ve Dumlupınar mevzilerine hâkim olarak düşmanın Uşak doğrultusuna çekilmesini önleyecektir. 5 inci Süvari Kolordusu'nun hareketi batıya çekilen düşmanın çekilme doğrultularını kapatacak tarzda*

[27] **Türk Kurtuluş Savaşı**, s.156

düzenlenmelidir. İkinci Ordu Birinci Ordunun sağ yanında takibe katılacaktır." Anlaşıldığı kadarıyla gün sonunda Yunan ordusu üçe bölünmüştü[28].

Gün sonunda Yunan Ordusu'nun nihai hedefi: diğer kuvvetlerle birleşerek Dumlupınar mevzilerine çekilmek ve böylece İzmir yolunu güvence altına almaktı.

1.1.4. 29 Ağustos 1922

Batı Cephesi Komutanı, 2. Ordu birlikleri (4 piyade tümeni) ve Süvari Kolordusu ile kuzeyden; 1. Ordu'nun 4. Kolordusu ile de güneyden Trikopis grubunu kuşatmak ve 1. Kolordu ile de Dumlupınar mevziine taarruz etmek için gerekli emri verdi. 2. Kolordu da ihtiyat olarak Dumlupınar istikametinde yürüyecekti. Bu gün 2. Ordu birlikleri 30 km. yürüyerek Altıntaş ve güneyine vardıkları halde, düşmanla temas tesis edemediler. Eskişehir bölgesindeki Yunan kuvvetlerinin gerilerini kesmek maksadı ile 28 Ağustos'ta harekete başlayan 3. Kolordu'nun 1. Tümen'i bu gün Döğer'e ulaştı ve geceyi Döğer'de geçirdi. 2. Ordu'nun Mürettep Süvari Tümeni ise öğleye doğru Genişler-Kurtköy bölgesine geldi. Ordudan verilen bir emirle, Meclis Muhafız Taburu'nu da emrine alarak Kütahya'yı kurtarması ve İnönü bölgesine yetişmesi istendi. Tümen, geceyi Altıntaş kuzeyinde geçirdi. Altıntaş bölgesinde bulunan Süvari Kolordusu da çok yorgundu. Ancak bir tümeni düşmanla temas halinde idi. Bununla beraber Yunan kuvvetlerinin kuzeybatıya çekilmesine mani olacak şekilde tertiplenmişti. 1. Ordu'nun harekâtına gelince, Yunan kuvvetlerinin güneyinde bulunan 4. Kolordu, Dumlupınar'a giden çekilme yolunu kesmek vazifesini almıştı[29].

Trkopis gurubuna taarruz edecek olan dördüncü kolordu batıya doğru kaydırma yaparak düşmanın ricat hattını kesmek vazifesini almış ise de, düşmana yakın olan bu kolordu bulunduğu yerden kuzeye doğru taarruz etmek zorunda kalmıştır[30].

Trikopis, bir gün önceki hatasını tekrarladı. Birliklerine batıya doğru çekilme istikametleri vereceği yerde, güneybatıya doğru verdi. Bu ise Yunan tümenlerinin Türk kuvvetleri arasından geçmesi demekti. Trikopis'in kısa yoldan Dumlupınar'a gitmek istemesi, sabahın erken saatlerinde 4. Kolordu'ya

[28] ARTUÇ, **Büyük Taarruz**, s.136-137.
[29] **Türk Kurtuluş Savaşı**, s. 157
[30] BELEN, **Askeri ve Sosyal Yönleriyle Türk Kurtuluş Savaşı**, s. 457

çatmasına sebep oldu. Bu muharebede 4. Kolordu'nun en doğudaki tümeninin abartılmış bir raporu üzerine, ihtiyat tümeninin bu istikamete gönderilmesi ile kapanması gereken Dumlupınar istikametinde 15 km.'lik bir açıklık kaldı. 2. Kolordu'dan verilen 3. Tümen de 4. Kolordu'nun batı yanından taarruza geçirilmiş ise de, bu açıklık kapatılamadı. Dumlupınar mevziine taarruz etmek vazifesini alan 1. Kolordu, bu mevziye 12 km. mesafede bulunuyordu. Dumlupınar'ın güney kanadı olan Toklusivrisi karşısında da 6. Piyade Tümeni vardı. Dumlupınar mevziine taarruz vazifesini alan 1. Kolordu'nun güneydeki 57. Tümen'i, Yunan ileri birlikleri ile çatışmaya girdiğinden, 1. Kolordu'nun hareketi gecikiyordu. Trikopis hatıratında 23. Tümen'in yaptığı taarruzla Dumlupınar'a giden çekilme yolunun kesildiğini ve panik durumu yaşandığını yazmaktadır. Hatta bazı subaylar teslim görüşmeleri yapmayı ileri sürmüşler. Bunları şiddetle reddeden Trikopis, kuzeye doğru Çalköy istikametinde çekilmeye karar verdi. Bu esnada 1. Kolordu'nun diğer birlikleri de Dumlupınar mevziine yaklaşmakta idiler. Bu mevziin kuzey kanadında bulunan 23. Tümen'in öncü alayı da baskı altında idi. İki ateş arasında kalan 23. Tümen'in büyük kısmı zor durumda iken, Trikopis'in Çalköy istikametinde çekilmesi durumu biraz düzeltti. Yunan kaynaklarına göre General Franko; Dumlupınar mevzii kuzeyinde Arpagediği'nde bulunan Albay Plastras Müfrezesi ve 7. Tümen ile 23. Tümen'in gerisine doğru bir taarruz hazırlamış 1. Türk Kolordusu birliklerinin yaklaştığını görünce, bundan vazgeçmiş. General Franko'nun hazırladığı bu taarruz yapılsaydı, 23. Tümen zor duruma düşebilir ve Trikopis'in yolu da açılabilirdi. Dumlupınar mevziinin güneyinde bütün mevziye hâkim olan Toklusivrisi vardır. Bu tepenin karşısında bulunan 6. Tümen akşama doğru, 26 Ağustos'tan beri direnen tepeyi ele geçirdi. Bu durumda, cepheden ilerleyen 1. Kolordu'nun taarruzu başlamadan önce, General Franko, Dumlupınar mevziini boşaltmaya ve 10 km. gerideki Kaplangı mevziine çekilmeye mecbur oldu. Yalnız Arpagediği'nde sarp bir bölgede bulunan Plastras Müfrezesi yerinde kaldı[31].

Sonuç olarak günün sonunda, Yunan kuvvetlerinin büyük kısmı 1. Ordu ile güneyden ve güneybatıdan, 2. Ordu ile kuzeyden ve doğudan, Süvari Kolordusu ile de kuzey ve kuzeybatıdan kuşatılarak çember içine alındı. Sadece Kızıltaş, deresi boyunca batıya giden ve Murat Dağı'na dayanan dar bir yol açık kaldı.

[31] **Türk Kurtuluş Savaşı**, s. 157

1.1.5. 30 Ağustos 1922

Afyon'da bulunan Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, 30 Ağustos sabahına doğru, komuta yerinde tutulan durum haritasını tetkiki üzerine, hemen Genelkurmay Başkanı'nı ve Cephe Komutanı'nı yanına çağırdı. 29 Ağustos gününde açıklanan durum gözüküyordu. Cephe Komutanına çembere alınan kuvvetlerin imha edilmesi emrini verdi. Hareketleri çabuklaştırmak için kendisi 4. Kolordu'nun yanına gitti. Genelkurmay Başkanını 2. Ordu'nun yanına gönderdi. Batı Cephesi Komutanı'nı da bütün cepheyi idare etmesi için Afyon'da bıraktı. Dumlupınar yolu kesildikten sonra, Trikopis grubu Murat Dağı kuzeyinden Gediz istikametinde çekilebilirdi. Bu nedenle 29 Ağustos akşamı Süvari Kolordusu bu istikameti kapatmak üzere harekete geçirildi. Altıntaş ve güneyinden gelen 2. Ordu'yu güneye doğru yürüterek, Trikopis kuvvetlerinin kuzeyine taarruz; dört tümenli olan 4. Kolordu'ya da, güneyden ve batıdan kuşatmak vazifesi verildi. Dumlupınar kuzeyinde bulunan 23. Tümen de, bu kolordunun emrine verildi. Bu suretle birlikleri beş tümene çıktı. 2. Ordu'nun emrinde iki tümenli 6. Kolordu ile 61. Tümen bulunuyordu. Bu duruma göre General Trikopis'in beş tümenine karşılık sekiz piyade ve üç süvari tümeni kullanılacaktı[32].

Bir gün önce Yunanlıların boşalttığı Dumlupınar mevziine giren 1. Kolordu, 30 Ağustos sabahından itibaren Franko grubunun Murat Dağı ile Kaplangı Dağı arasındaki mevziine taarruz etmek üzere batıya doğru harekete geçti. Albay Ali Hikmet komutasındaki iki tümenli 2. Kolordu da ihtiyatta idi. Tertipler çok yerinde olmakla beraber, Trikopis'i kuşatacak kuvvetler 15-20 km. uzakta idiler. Trikopis'in karşısında 23. Tümen ile doğuda 3. Tümen vardı. Yeni kuvvetler gelinceye kadar düşmanı tutmak vazifesi bu tümenlere düşüyordu. Gün ağarırken Yunanlıların bir kısmıyla Çalköy ve Ada Tepelerde toplandığı, bir kısım kuvvetinin de Kızıltaş Deresi'nden Gediz istikametinde çekildiği görülüyordu. Güneşin ilk ışıkları ile beraber iki tümen topçusunun ateşe başlaması karşısında birlikler dağıldı ve Ada Tepeler'in gerilerine sığındılar. Batıya kaymalarına mani olmak için de gerekli tedbirler alındı. Ada Tepeler, Aslıhanlar kuzeyinde etrafı dağlarla çevrili bir alan içinde taşlı tepeciklerden ibarettir. Bu tepelerin bulunduğu saha doğudan batıya 2,5 ve kuzeyden güneye 1,5 km. genişliğindedir. Bölge, ortası tümsek bir hamam taşına benzer. Trikopis,

[32] **Türk Kurtuluş Savaşı**, 159

Ada Tepeler'e sığınmasını şöyle izah eder: Dumlupınar mevziinde bulunduğunu tahmin ettiği General Franko grubu ile işbirliği yapmak için öğleye kadar beklemişti. Öğleden sonra da Banaz istikametinde çekilirken her taraftan taarruza uğrayarak güneş batıncaya kadar savunmaya karar vermişti. Trikopis'in kuşatma çemberinden Banaz istikametine çekilmesine mani olan Türk ordusu ise, şu tertipte taarruz ediyordu: Kuzeyde 2. Ordu, 61. Tümen'iyle Allı Ören üzerinden Büyük Adatepeye; 6. Kolordu'nun 16. Tümen'i Çalköy batısına taarruz ediyordu. Bu kolordunun 17. Tümen'i de ihtiyatta bulunuyordu. 4. Kolordu'nun 11. Tümen'i Çalköy güneyinden Küçük Adatepeye taarruz ediyordu. Başkomutan Mustafa Kemal Paşa bu tümenin gözetleme yerindeydi. 11. Tümen'in güneyindeki 5. Tümen Selkisaray üzerinden Adatepeye ve en batıdaki 23. Tümen de Büyük Aslıhanlar'dan Büyük Adatepeye taarruz ediyordu. 12. Tümen de kolordu ihtiyati idi. Taarruzun şiddetle devam ettiği bir sırada 23. Tümen'in gerisine doğru bir yürüyüş kolunun ilerlediği görüldü. Bu kuvvet Albay Kazım komutasındaki 3. Tümen'di. Kolordudan 23. Tümen'in taarruz ettiği Büyük Adatepeye taarruz etmek emrini almıştı. Kolordu emrine göre 23. Tümen'in daha batıdan Ağaçköy üzerinden Yunanlılar'ın gerisine taarruz etmesi gerekiyordu. Bu durumda iki tümen komutanı vazifelerini değiştirmeye karar verdiler. Düşman gerisine 3. Tümen taarruz edecekti. Fakat tümenin düşman gerisine varması ancak güneş battıktan sonra mümkün olabildi. 3. Tümen gelirken bir alay yolunu şaşırdığı için, tümenin iki alayı kaldı. Bu iki alayla gece batıya doğru akan düşman selini tamamıyla durduramadı. Kuzeyden düşman gerisine taarruz vazifesini alan 61. Tümen'in kuşatma kanadı da düşman karşı taarruzuna uğradı. Bu sebeplerden dolayı düşman gerisinde 1,5 km.lik bir açıklık kaldı ve buradan 6.000 kişiyle General Trikopis kurtulmaya muvaffak oldu[33].

Başkomutan Muharebesi çok iyi hazırlanmıştır. Fakat taarruzdaki gecikmeler yüzünden kuşatılanların tamamıyla imhası mümkün olamadı. Yunanlılar muharebe sahasında binlerce ölü ve binlerce esir bıraktılar. Kurtulanlar yalnız tüfeklerini götürebildiler. Bütün toplarını, tekerlekli ve motorlu vasıtalarını muharebe meydanında terk ettiler. Kaçanların bir kısmı da yollarda esir edileceklerdi. Trikopis ise 5.000 kişiyle Uşak'ta teslim olacaktı.

Gece yarısına kadar devam eden imha muharebesi günün ilk ışıkları ile yerini derin bir sessizliğe bıraktı. Yunan ordusunun büyük kısmı imha edilmiş,

[33] **Büyük Taarruz 1- 31 Ağustos 1922**, s. 241-272

direnme azim ve iradesi de tamamen kırılmıştı. Geceli gündüzlü 5 gün süren ve kesin zaferle son bulan bu Meydan Savaşı'nın her safhası ile düşünülmüş, hazırlanmış ve yönetilmiştir[34].

1.1.6. 1-18 Eylül 1922

31 Ağustos 1922 günü Eskişehir ve Uşak doğrultularında gönderilen keşif uçaklarından alınan keşif raporlarına göre: Eskişehir bölgesi sisli Kızıltaş Deresi ve dolayları bulutlu olduğundan iyi bir gözetleme yapılamadığı, Döğer-Seyidgazi ve Seyidgazi – Eskişehir yollarında bir faaliyet görülmediği, Banaz İstasyonu ile Kapaklar İstasyonu arasında batıya yürüyen iki tümen kadar bir kuvvet görüldüğü, bu kuvvetin karışık sınıflardan bir çok kollar halinde demiryolu kenarından yürüdüğü ve kol başının Kapaklar İstasyonunu geçtiği, Uşak'ta tren faaliyeti olmadığı gibi vagon ve makinede bulunmadığı, Banaz'da yalnız bir tren görüldüğü öğrenildi. Uçak raporlarından, Dumlupınar'da tutunamayan Yunanlıların perişan bir halde Uşak doğrultusunda çekilmekte oldukları anlaşılıyordu[35].

Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, 31 Ağustos'ta yapılan durum değerlendirmesinden sonra şu kararı verdi: *"Bursa istikametinde çekilen kuvvetleri mahvetmekle beraber, ordunun büyük bir kısmı ile fasılasız İzmir'e yürümek."*

31 Ağustos'ta birlikler tertiplendiler, dinlendiler. 1 Eylül'de fiilen takip başladı. Süvari Kolordusu Gediz üzerinden Selendi-Kula-Salihli-İzmir istikametinde ilerledi. 2. Ordu da üç tümeni ile Süvari Kolordusu'nu takip etti. 1. Ordu, 1. ve 2. Kolordu ile Uşak-İzmir istikametinde Franko grubunu takip etti. 4. Kolordu da bu istikamette ikinci hatta takibe katıldı ve geriden ilerlemesine rağmen, 30 Ağustos günü elinden kaçırdığı Trikopis'i, 5000 askeri ile beraber, 1 Eylül'de Uşak bölgesinde esir etti. Nazilli-Aydın-Söke istikametinde de, bu bölgede bulunan 3. Süvari Tümeni ile Menderes Müfrezesi takip harekâtını yürüttü.

---

[34] Bedrettin TUNCEL, **Büyük Taarruz ve Afyonkarahisar**, Başnur Matbaası, Ankara, 1972, s.11

[35] Türk İstiklal Harbi, **Batı Cephesi Büyük Taarruz'da Takip Harekatı 31 Ağustos – 18 Eylül 1922**, C.III, 6.Kısım III. Kitap, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1969, s. 183

Takip insan üstü bir hızla ilerledi. Türk askeri dinlenmek ve uyumak istemiyordu. Çünkü kurtardığı her kasabanın, köyün, şehrin Yunanlılar tarafından yakıldığını, bölgedeki Türklerin de vahşice katledildiğini görmekteydi. Bir dakikalık zaman kazanmasının, birçok yerleşim merkezinin ve birçok Türk'ün hayatını kurtaracağını anlamıştı. Bu nedenle Türk piyadeleri, süvarilerle aynı günde İzmir'e girdiler. Takipte kat edilen mesafe yaklaşık 450 km.dir. Bu, muharebe ederek her gün üst üste ortalama 50 km. ilerlendiğini ifade eder. 14 Ağustos'tan beri her gün yürüyüş yapmış ve aralıksız 5 gün muharebe etmiş olan yaya birlikler için, bunun gerçekleştirilmesinin izahı oldukça güçtür. Yapılan faaliyet insan takatinin üstündedir. Bunun sırrı kanaatimizce gaye birliğinde yatmaktadır.

Büyük Taarruzun yurt dışındaki yansılamalarına baktığımızda; The New York Times'in 31 Ağustos 1922 tarihli sayısında zafer, "Yunan Bozgunu" adıyla yayınlamıştır. İngiltere'de yayın yapan Daily News gazetesi: "Yunanlılar Anadolu'yu fena bir surette terk ettiler." İsviçre de yayınlana Berner Tageblatt gazetesi: "Yunan Kralı bir gecelik uykusundan ertesi sabah uyandığı vakit tamamiyle mağlup ve aciz bir adam durumuna girmişti." [36]

Büyük Taarruz'un takip harekatı 18 Eylül 1922 akşamına kadar devam etmiş ve bu tarihte bütün Batı Anadolu düşmandan temizlenmiş olduğundan takip harekatı da sona ermişti. Batı Cephesi'nin bundan sonraki görevi cepheye bağlı orduların Boğazları tutarak Trakya'ya ve buradaki düşman kuvvetleri de temizleyerek Doğu Trakya'nın ana vatana katılmasını sağlamaktı[37].

16 Eylül'e kadar İzmir civarındaki bölgeler Yunanlılardan kurtarıldı. Bursa istikametine çekilen Yunan kuvvetleri, Mürettep Süvari Tümeni ile takviye edilen 3. Kolordu ve Kocaeli Grubu ile takip edildi. Takip harekâtından kurtulabilen son Yunan birlikleri 18 Eylül'de, Bandırma'dan vapurlara binerek kaçtılar.

Böylece üç yıl, dört ay (15 Mayıs 1919-18 Eylül 1922) süren ve bu süre içinde tarifi güç mezalimler yapan, Anadolu'yu bir harabeye çeviren Yunan işgali, sona erdirilmiş oldu.

---

[36] Milli Egemenlik Sempozyumu, **Büyük Taarruz ve Sonuçları**, TBMM Kültür Sanat Kurulu Yayınları, No: 82, s.152-165

[37] Türk İstiklal Harbi, **Batı Cephesi İstiklal Harbinin Son Safhası 18 Eylül – 1 Kasım 1922**, C.III, 6.Kısım IV. Kitap, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1969, s.26

Büyük Taarruz'un zaferle sonuçlanmasıyla:

1- İmparatorluğun çöküntü dönemi ve son savaşların yenilgisi yüzünden maneviyatı bozulan ve bunlara ek olarak, yoksulluk ve bitkinlik etkisi ile aşağılık duygusuna kapılan milletin maneviyatı yükseldiği gibi, kendine güven ve yücelik duygusu yeniden doğmuştur.
2- Bu zafer, yeni Türk Devleti'nin temeli, uygarlık yolunun en büyük köprüsü olmuştur.
3- Bu sayede Milli Misak gerçekleşmiş. Türk'ün yeni durum ve kuvveti karşısında eski düşmanlar, dostluk eli uzatmak ihtiyacını duymuşlardır.
4- Bu büyük zafer sayesinde, Atatürk'ün ve Milletimizin özlediği benzersiz devrim gerçekleşerek, Türkiye'nin daha uygar, daha zengin ve mutlu olması, bu yolda ilerlemesi sağlanmıştır[38].

Bu zaferin sonunda Fevzi Paşa'nın Mareşalliğe, Tuğgeneral İsmet Paşa ve diğer komutanların bir üst dereceye yükseltildiğini; Ordumuzun 9 Eylül' de İzmir'i 10 Eylül'de Bursa'yı kurtardığını ve böylece 19 Mayıs 1919'da Samsun'da başlayan yolculuğun, yani İstiklâl Savaşı'nın zaferle noktalandığını biliyoruz. Gazi Mustafa Kemal, 40 yaşını henüz tamamlamıştır. Söz artık O'nundur. O ise, hem milletine hem çağına söyleyeceği anlamlı ve yönlendirici birçok sözü vardır[39].

[38] **Büyük Zaferin 50. Yıldönümüne Armağan**, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları, Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, İstanbul, 1972, s. 13
[39] İsmet GİRİTLİ; "*Samsun'da Başlayan ve İzmir'de Biten Yolculuk Yolculuk"*, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C.III, Sayı: 7, Kasım - 1987, s.57

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. ŞEHİTLİKLER

2.1.1. Afyon İl Sınırında Olan Şehitlikler

2.1.1.1. Büyük Taarruz Şehitliği ve Başkomutan Mustafa Kemal Anıtı

Afyon'a 17 km uzaklıkta Afyon-İzmir karayolunun Antalya ayrımındaki kavşağın hemen güney tarafında, Sincanlı ovasına hakim bir tepede olan Işık(Sarıkız) Tepe üzerinde bulunmaktadır. İçanadolu ve Marmara'dan Ege ve Akdeniz'e gidip gelen araçların görebileceği şekilde inşa edilen Şehitlik ve Anıt yılın her günü ziyarete açıktır.

Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın 26 Ağustos 1922'de Kocatepe'de Büyük Taarruz emrini vermesiyle birlikte 26-27-28 ve 29 Ağustos 1922 tarihlerinde 275 subay ve 2150 Mehmetçik olmak üzere toplam 2425 kahramanımız şehit düşmüştür. Şehitliğin alanı 3000 metrekaredir. Büyük Taarruz Şehitliği bu şehitler anısına yapılan sembolik bir şehitliktir. 500 şehidin mezar taşları vardır[40].

Şehitliğin giriş bölümünün solunda namazgâh, sağda bir şadırvanı, arka bölümünde Başkomutan Mustafa Kemal Atatürk'ün anıtı, anıt kaidesinde taarruza katılan komutanların isimleri, anıtın iki tarafında savaş günlerini anlatan rölyefler, giriş bölümünde sembolik mermer mezar taşları yer almaktadır. Mezar taşı kitabelerinde şehitlerin memleketi, adı, doğumu ve kaç yaşında şehit oldukları yazılıdır.

Büyük Taarruz Şehitliği ve Başkomutan Mustafa Kemal Anıtı, diğer şehitlikler içerisinde ulaşım bakımından en elverişli olanıdır. Yukarıda da bahsedildiği gibi Şehitlik Afyon- Antalya ve Afyon- İzmir yol ayrımında bulunmaktadır. Bu sayede beklide en fazla ziyaret edilen şehitliktir.

Kaidesiyle beraber 18 metre yükseklikteki Başkomutan Mustafa Kemal Anıtı yoldan rahatlıkla görülebilmektedir. Ayrıca, Şehitliğin karşısında bulunan 26 Ağustos tanıtım parkı yolculara hem bir dinlenme imkânı vermekte hem de Büyük Taarruz hakkında bilgiler vermektedir.

[40] Özer YILMAZ; **Anadolu'nun Kilidi Afyon**, Semih Ofset, Afyon, 2004, s.267-268

Büyük Taarruz Şehitliği ve Başkomutan Mustafa Kemal Anıtı'ndan görüntüler

Şehitliğin girişinin sağında bulunan tabela

Şehitliğin girişinin solunda bulunan, mermerden yapılmış Türkiye Haritası

Şehitliğin Genel Görünümü

Şehitliğin Genel Görünümü

Anıt mezarların girişinin solunda bulunan namazgâh

Anıt mezarların girişinin sağında bulunan şadırvan

Anıt mezarların girişinde bulunan duvardaki yazılar

Şehitlikten görünüm

Şehitlikten Görünüm

Anıt mezarların girişinde ziyaretçileri karşılayan yazıt

Anıt mezarlardan toplu görünüm

Anıt mezarlardan toplu görünüm

Anıt mezarlardan toplu görünüm

Anıt mezarlardan görünüm

Anıt mezarlardan görünüm

Anıt mezarlardan görünüm

Anıt mezarlardan görünüm

Şehitliğin kuzey duvarındaki yazıtlar

Şehitliğin doğu ve batı duvarlarındaki İstiklal Marşı kıtaları

Şehit mezarların arka kısmında kaidesiyle beraber 18 metre yüksekliğindeki Başkomutan Mustafa Kemal Anıtı

Anıtın kaidesinde mermer bloklar üzerinde Büyük Taarruza katılan bütün komutanların ve birliklerin adları bulunmaktadır.

Anıt kaidesinde mermer bloklar üzerinde Büyük Taarruza katılan bütün komutanların ve birliklerin adları

Anıt kaidesinde mermer bloklar üzerinde Büyük Taarruza katılan bütün komutanların ve birliklerin adları

Anıt kaidesinde mermer bloklar üzerinde Büyük Taarruza katılan bütün komutanların ve birliklerin adları

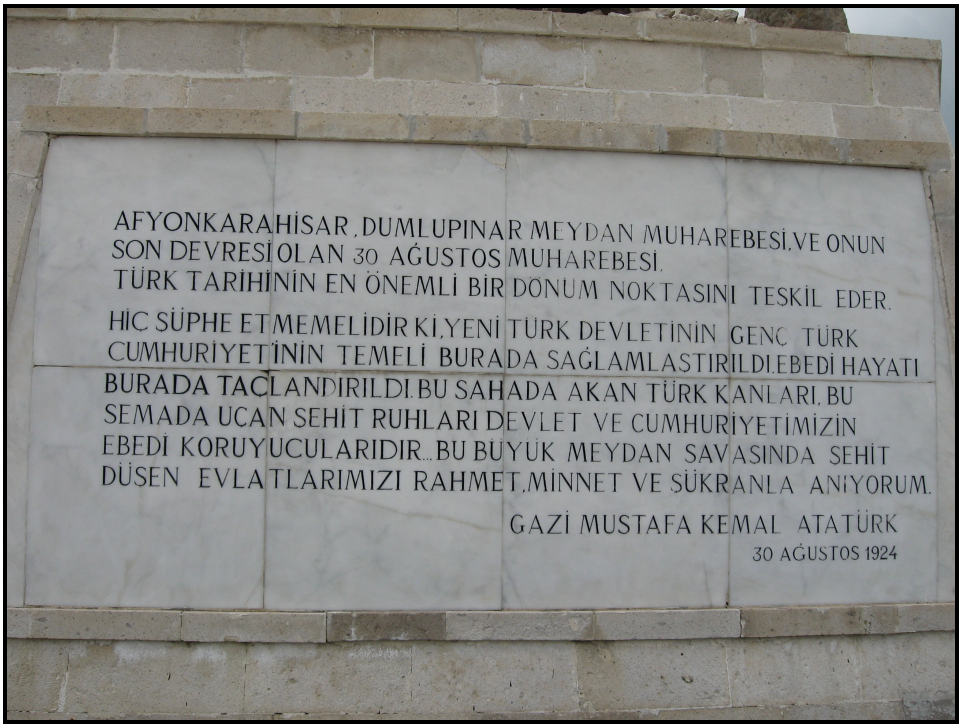

Anıt kaidesinde mermer bloklar üzerinde bulunan Başkomutan Mustafa Kemal'in zaferin ikinci yılında bölgeye yaptığı ziyarette yaptığı konuşmadan bir bölüm

Anıt kaidesinde mermer bloklar üzerinde bulunan Başkomutan Mustafa Kemal'in emir ve direktifleri

Başkomutan anıtının arkasında bulunan uçak ve toplar

Anıtın iki yanında, Türk Milleti'nin bu mücadeledeki birlik ve beraberliğini simgeleyen 45'er metrekarelik iki rölyef bulunmaktadır.

Anıtın iki yanında, Türk Milleti'nin bu mücadeledeki birlik ve beraberliğini simgeleyen 45'er metrekarelik iki rölyef bulunmaktadır.

Büyük Taarruz Şehitliğinde Bulunan 500 Şehide Ait İsim, Memleket ve Yaşlarını Gösteren Mermer Anıt Mezarlardan Örnekler

Şehitlikte Bulunan Anıt Mezarlara Bakıldığında:

a) Anadolu'nun düşman işgalinden kurtarılmasında, Batum, Balkan Şehirleri, Türkiye ve Irak Türklerinin birlikte mücadele ettiklerini

b) Çok genç (15) ve ileri yaşlarda (43) savaşa katıldıkları ve şehit oldukları,

c) Aynı aileden birden fazla askerimizin savaşa katıldıkları ve şehit oldukları görülmektedir.

2.1.1.2. Yüzbaşı Agâh Efendi Şehitliği

Afyon ili merkez ilçesine bağlı Büyük Kalecik kasabası içerisindedir. Afyon şehir merkezine 12 km uzaklıktadır. Büyük Taarruzun ikinci günü olan 27 Ağustos 1922'de kendilerinden çok güçlü olan 2.500 kişilik düşman tümeni ile Başkomutanlık karargâhının bulunduğu Kocatepe'ye tek geçiş noktası olan Kalecik ve Kurtkaya bölgesini almakla görevlendirilen 24 yaşındaki 12. Tümen 36. Piyade Alayı 6. Bölük komutanı Bayburtlu Ziver Beyoğlu Yüzbaşı Agâh Efendi, komutasındaki 150 Mehmetçik ve Sinoplu Üsteğmen Feyzullah ile birlikte düşman kuvvetlerinin içerisine kadar dalmış ve düşmana ağır kayıplar verdirdikten sonra Feyzullah Efendi ve 101 Mehmetçik ile birlikte kendiside şehit düşmüştür.

Bu kahramanlar adına yapılan şehitlik, ilk olarak 26 Ağustos 1972 tarihinde Milli Savunma Bakanlığı tarafından inşa edilmiştir. Daha sonra, 1993 Yılında Kültür Bakanlığı Tarafından şehit kabirleri, bir anıt, tören alanı, geçiş yolları yapılmış, Agâh ve Feyzullah Efendilerin mezarlarının üzeri Selçuklu Mimarisi tarzında bir kubbe ile kapatılarak, şehitliğin sahip olduğu manevi değere yaraşır bir görünüm kazandırılmıştır. Şehitliğin bakım-onarımları Afyon Çevre ve Orman İl Müdürlüğü tarafından yapılmaktadır[41].

Yüzbaşı Agah Efendi, 1896 yılında Bayburt'ta doğdu. Ziver Bey'in oğludur. Birinci Dünya Savaşı'nda Kemah Boğazı ve Erzurum Muharebelerine katıldı. İstiklal Harbi'nde Afyon Muharebesi'nde görev aldı. Büyük Taarruz' da 4 üncü Kolordu 12 nci Tümen 36 ncı Alay 6 ncı Bölük Komutanı idi. 27.8. 1922 günü Kurtkaya istinat noktasının alınması amacı ile yapılan taarruzda şehit düştü. 31.8.1922'de Yüzbaşılığa yükseltildi. Harp Gümüş Liyakat ve İstiklal Madalyaları eşi Cavide, annesi Düriye, ve bir yaşındaki kızı Müzehher'e verildi[42].

[41] YILMAZ; **Anadolu'nun Kilidi Afyon**, s.267-268
[42] Şenay Sezen OKAY, M.Vedat OKAY, **Büyük Taarruz'da Batı Cephesi Komutanları ve Şehitleri,** Yönetici Yayınları, İstanbul, 1972, s.125

Yüzbaşı Agâh Efendi Şehitliği'nden Görüntüler

Şehitliğin genel görünümü

Şehitlin girişinde yol kenarında bulunan çeşme ve yazıt

Şehitliğin girişindeki duvardaki yazı

Şehitliğin girişindeki duvarda şu metinler yer almaktadır:

"YÜZBAŞI AGÂH

1898-1922

Büyük Taarruz 26 Ağustos 1922 günü sabah 4.30'da başlamış ve iki saat içinde düşmanın bütün tel örgüleri parçalanarak gün doğmadan zaferin ilk ışıkları Anadolu'da parlamaya başlamıştır. Başkomutanlık karargâhının bulunduğu Kocatepe'ye tek geçit yeri olan Kalecik ve Kurtkaya bölgeleri Türk Ordusu için çok önemli idi ve düşmandan bir an önce alınması gerekiyordu. Ancak Yunan Ordusu bu bölgeyi 2500 kişilik bir kuvvetle takviye ederek savunmaktaydı. Kurtkaya'nın alınması ve düşmanın yok edilmesi görevi 12. Tümen 36. Alay 6. Bölük komutanı 24 yaşındaki Bayburtlu Yüzbaşı Agâh'a verildi. Yüzbaşı Agâh emrindeki 150 Mehmetçik ve Sinoplu Üsteğmen Feyzullah ile beraber 2500 kişilik düşman tümenine saldırarak büyük bir savaşa başladı. 26 Ağustos öğleden sonra başlayan çarpışmalar, 27 Ağustos öğleye kadar sürdü. Düşmanın içine kadar dalan Yzb. Agâh onlara ağır kayıplar verdirerek batı istikametinde kaçmalarını sağladı. Büyük bir takviye alan düşman birliğiyle çarpışırken; Yzb. Agâh, 100 Mehmetçik ve Üsteğmen Feyzullah ile birlikte şehit düştü. Geriye kalan 50 Mehmetçik ve gelen takviye kuvvetlerimizle düşman bu vadi içinde tamamen yok edildi.

Kahraman Yüzbaşı Bayburtlu Agâh Efendi ve arkadaşlarını minnetle anıyoruz.

Aziz ruhları şad olsun."

Şehitlikten görünüm

Agâh ve Feyzullah Efendilerin mezarlarının üzerini kapatan Selçuklu Mimarisi tarzındaki kubbe

Agâh ve Feyzullah Efendilerin mezarları

Agâh ve Feyzullah Efendilerin mezarları

Şehitliğin içerisinde sol tarafta bulanan anıt

Şehitliğin içerisinde sol tarafta bulanan anıt

Anıt mezarlardan genel görünüm

Anıt mezarlardan genel görünüm

Anıt mezarlardan genel görünüm

Anıt mezarlardan genel görünüm

Agâh Efendi Şehitliği'nde Bulunan Yüz Bir Şehide Ait İsim, Memleket ve Yaşlarını Gösteren Mermer Anıt Mezarlardan Örnekler

Anıt mezarlardan anlaşılmaktadır ki:

a) Anadolu'nun düşman işgalinden kurtarılmasında, Batum, Balkan Şehirleri, Türkiye ve Irak Türklerinin birlikte mücadele ettiklerini

b) Çok genç (15) ve ileri yaşlarda (43) savaşa katıldıkları ve şehit oldukları,

c) Aynı aileden birden fazla askerimizin savaşa katıldıkları ve şehit oldukları görülmektedir.

2.1.1.3. Çiğiltepe Şehitliği

Afyon'un güneybatısında, Sincanlı ilçesinin güneydoğusunda bulunan 1.591 rakımlı tepe üzerindedir. Sincanlı ilçesine 18 km uzaklıktadır.

Sinanpaşa İlçesinin Çiğiltepe Mevkiinde bulunan bu Şehitlik, Yunanlıların elinde bulunan ve alınması Başkomutan Mustafa Kemal tarafından emredilen Çiğiltepe'yi bildirdiği zaman dilimi içinde alamadığı için görev sorumluluğu ile canına kıyan Albay Reşat Çiğiltepe'nin aziz hatırasını yaşatmak için yapılmıştır.

Albay Reşat Çiğiltepe Şehitliği, görevi yerine getirmeyi canından aziz bilen 57. Tümen Komutanı Miralay Reşat Bey ve o çevrede şehit düşenlerin anısına yaptırılmış olup, 22.06.1996 tarihinde ziyarete açılmıştır. Şehitliğin girişinde Albay Reşat Bey'in (Çiğiltepe) bronzdan yapılmış büstü, orta kısmında ise çekilmiş bir kılıcı andıran dikili taş ve kitabeleri ile mermerden yapılmış şehit mezarları bulunmaktadır.

2004 yılında Şehitliğin yolu Afyonkarahisar Valiliğince asfaltlanmış ve Jandarma Komutanlığında müştereken ağaçlandırılmıştır.

Afyon- Antalya yolu üzerinde bulunan ve şehitliğin yönünü gösteren tabela

Albay Reşat Çiğiltepe Şehitliğinden Görüntüler

Şehitliğe giden yol üzerinde bulunan yön tabelası, tabela ok şeklindedir.

Şehitliğin genel görünüşü

Şehitliğin ortasında bulunan kınından çekilmiş bir kılıcı andıran dikili taş
(Kuzey cephesi)

Şehitliğin ortasında bulunan kınından çekilmiş bir kılıcı andıran dikili taş

Şehitliğin girişi

Şehitliğin girişinde bulunan Albay Reşat Çiğiltepe'nin bronzdan yapılmış büstü.

Büstte şunlar yazmaktadır:

" Büyük Taarruz'da dik yarlarla çevrili Çiğiltepe'yi Başkomutan'ın verdiği süreden 15 dakika geç aldığı için 27 Ağustos 1922 günü intihar eden kahraman Türk komutanı. Komutanlarının intihar ettiğini gören askerler, kendilerinden çok üstün düşman kuvvetlerini kısa sürede yok ederek zaferi kazanmışlardır. Bu onurlu komutanı ve askerlerini minnetle anıyoruz. Ruhları şad olsun"

Şehitliğin ortasında bulunan abide
(kuzey cephesi)

Şehitliğin ortasında bulunan abide
(batı cephesi)

Şehitliğin ortasında bulunan abide ve etrafındaki yazılar

Dikili taşın dört yanındaki metinler

Şehitliğin girişinde bulunan kitabe

Şehitliğin girişinde bulunan kitabe

Anıt mezarlardan toplu görünüm

Anıt Mezarlardan toplu görünüm

Çiğiltepe Şehitliği'nde Bulunan Yüz Şehide Ait İsim, Memleket ve Yaşlarını Gösteren Mermer Anıt Mezarlardan Örnekler

Anıt mezarlardan anlaşılmaktadır ki:

a) Anadolu'nun düşman işgalinden kurtarılmasında, Batum, Balkan Şehirleri, Türkiye ve Irak Türklerinin birlikte mücadele ettiklerini

b) Çok genç (15) ve ileri yaşlarda (43) savaşa katıldıkları ve şehit oldukları,

c) Aynı aileden birden fazla askerimizin savaşa katıldıkları ve şehit oldukları görülmektedir

2.1.1.4. Giresunlular Alay Şehitliği

Şehitlik, İscehisar-Doğanlar Köyü'nde, Dede Sivrisi Tepesi'nin 1,5 km. kuzey-batısında olup içerisinde 14 şehit mezarı bulunmaktadır. Bu şehitlik, şehitlerin silah arkadaşlarından Giresunlu Hacı Ahmet Halis Asal (R.1318- M.1977) tarafından 1967 yılında yaptırılmıştır[43]. Daha sonraki yıllarda da şehitlikte bir takım düzenlemeler yapılmıştır. Burada Kurtuluş Savaşı'nda Sivri Tepeyi düşmandan almak için hücum eden 47. Giresunlular Gönüllü Alayı'ndan şehit olanlar yatmaktadır. Şehitliği yaptıran Asal da vefatından sonra vasiyeti üzerine buraya gömülmüştür. Devlet Planlama teşkilatı tarafından finansmanı karşılana Şehitlik Müteahhit Ahmet Cengizhan tarafından yapılmıştır. A. Halis Asal'ın verdiği listeye göre bu şehitlikte şu kimseler bulunmaktadır:

1. Sayca köyü Hasip Hasan oğullarından 1314 doğumlu Ahmet oğlu Dursun.

2. Görele/Daylı Köyü Veli oğullarından 1311 doğumlu Mustafa oğlu Yusuf.

3. Keşap/Küçükgeriş Köyü Yusuf oğullarından 1303 doğumlu Emin oğlu Yusuf.

4. Keşap/Karabulduk Köyü Çiran Hacı oğullarından 1315 doğumlu Şükrü oğlu İbrahim.

5. Dereli/Yavuz Kemal Hapan Köyü Türkmen oğullarından 1314 doğumlu Yusuf oğlu Osman.

6. Bulancak/Ucallı Mahallesi'nden Derviş oğullarından 1314 doğumlu Hüseyin oğlu Niyazi.

[43] Hilmi ERDEM, **İlimiz Afyonkarahisar ve Bölgemiz**, Erdem Yayınevi, Afyon, (yy), s. 19

7. Keşap/Halkalı Köyü Alaşalvar oğullarından 1317 doğumlu Salih oğlu Abdullah.

8. Hamurlu Köyü Tumbat oğullarından 1309 doğumlu Ahmet oğlu Osman.

9. Tatlılı Köyü'nden Durmuş oğullarından 1316 doğumlu Hüseyin oğlu Nazım.

10. Boz Tekke Köyü Karslı oğullarından 1315 doğumlu Ali oğlu Hasan.

11. Çukur Köyü Sipahi oğullarından 1317 doğumlu Mehmet oğlu Necip.

12. Alınyoma/Balâ Köyü Hallaç oğullarından 1317 doğumlu Osmanoğlu Hüseyin.

13. Kemaliye Köyü Eski oğullarından1315 doğumlu Ahmet oğlu Mustafa.

14. Çiçekli Köyü Topçu oğullarından 1316 doğumlu İlyas oğlu Rasim.

Şehitliğin yol kenarındaki tabelası ve giriş kapısı

Şehitliğin ön kısmındaki anıt

Anıtın genel görünümü

Anıt ve ön tarafında Mustafa Kemal Atatürk'ün 19.09.1924 tarihinde Giresun'da yaptığı konuşma metni

Anıtın ön kısmında şu metinler yer almaktadır:

" Ey genç!

Bütün memleketin gençliğe tercüman olan kıymettar sözlerinden fevkalade memnun oldum. Hakikatin ifadesi olan Giresun gençliğini tebrik ederim…

Afyonkarahisar, Dumlupınar'da sizin uşaklarda vardı. Bundan dolayı müsterih ve memnun olabilirsiniz. Memleket bu sözleri söyleyen gençlikle iftihar edecektir."

Anıtın arka kısmında Giresunlu Gönüllülerin mezarları

Bu kısımda 14 şehidimizin mezarı vardır

Ahmet Halis Asal'ın mezarı

Mezar taşında:

" 1964 yılı ziyaretinde harap bulduğu bu mezarları 1967'de yaptıran gönüllü silah arkadaşlarından Giresunlu Hacı Ahmet Halis Asal burada yatıyor

Ruhuna Fatiha

Doğ. 1318 Ö. 12.03.1977"

Ön kısmındaki kitabede:

"Bu cephede savaştık
Yunan'ı geri attık
Şehit düştük fakat biz
Temiz bir vatan bıraktık
Selam Ayşe kadına
Selam Kara Fatma'ya
Selam bu düşmanı
Yurdumuzdan kovana
Ö.T. 12.03.1977 Ahmet Halis Asal. "

Şehitliğin güney duvarında bulunan yazıt

Yukarıdaki yazıtta:

“ Giresun Boztekke Köyü Karslı Oğullarından Ali Oğlu Hasan 1315 doğumlu

Giresun Çükur Köyü Sipahi Oğullarından Mehmet Oğlu Necip 1317 doğumlu

Giresun Alınyoma Bala Köyü Hallaç Oğullarından Osman Oğlu Hüseyin 1317 doğumlu

Giresun Kemaliye Köyü Eski Oğullarından Ahmet Oğlu Mustafa 1315 doğumlu

Giresun Çiçekli Köyü Topçu Oğullarından İlyas Oğlu Rasim 1316 doğumlu

Giresun Sayca Köyü Habib Hasan Oğullarından Ahmet Oğlu Dursun 1314 doğumlu

Giresun Görele Daylı Köyü Veli Oğullarından Mustafa Oğlu Yusuf 1311 doğumlu

Giresun Keşap Küçük Geriş Köyü Yusuf Oğullarından Emin Oğlu Yusuf 1303 doğumlu

Giresun Keşap Karabuldak Köyü Çiran Hacı Oğullarından Şükrü oğlu İbrahim 1315 doğumlu

Giresun Dereli Yavuz Kemal HopanKöyü Türmen Oğullarından Yusuf Oğlu Osman 1314 doğumlu

Giresun Bulancak Uçalı Mahallesinden Derviş Oğullarından Hüseyin Oğlu Niyazi 1314 doğumlu

Giresun Keşap Halkalı Köyü Alaşalvar Oğullarından Salih Oğlu Abdullah 1317 doğumlu

Giresun Hamurlu Köyü Tumdat Oğullarından Ahmet Oğlu Osman 1309 doğumlu

Giresun Tatlılı Köyü Durmuş Oğullarından Hüseyin Oğlu Nazım 1316 doğumlu

A.S ARŞİV MÜD. 3214.4.110/65 ve

27 OCAK 1965 TARİHLİ ŞEHİTLER LİSTESİNDEN TAMAMLI”

2.1.1.5. Hava Şehitliği

Afyonkarahisar Asrî Mezarlık içerisinde olan şehitlik, mezarlıkla birlikte 1933-1936 yıllarında yapılmıştır[44]. Buraya Millî Mücadele'de ve daha sonra şehit olanlar gömülmüşlerdir. Millî Mücadele sırasında, 24 Temmuz 1922 sabahı Akşehir Karargâhından havalanarak Afyonkarahisar'ın güneyinde keşif uçuşu yapan, Hava Üsteğmen Pilot Cemaleddin ve Hava Astsubayı Reşit Bahaddin iki Yunan uçağının saldırısına uğramış, hava çarpışmasında Yunan uçakları düşürülmüştür. Ancak bu arada Türk uçağının cephanesi kalmamıştır. Takviye gelen iki Yunan uçağının saldırısı sonucunda Gazlıgöl civarında düşerek şehit olmuşlardır. Kalabalık bir cemaatin katılımıyla, Mevlevî Camii'nde şehitlerin cenaze namazları kılınmıştır. Cenazeler, önce Kadınana Mezarlığı'na Kesikbaş Sultan Türbesi yanına gömülmüştür. Kesikbaş Türbesi'nin yakınında ön cephesi demir parmaklıklarla çevrili olan şehitliğin parmaklıklarında iki tane kırık tayyare pervanesi takılı idi. Buradaki şehitlik 1936 yıllarında Asri Mezarlığa nakil olmuştur.

Asrî Mezarlık'taki anıt mezar, ilk olarak Bahaddin ve Cemaleddin Beyler adına yapılmıştır. Dikdörtgen gövde üzerine piramidal biçimde sarp kayalık üzerinde, kanatları açık uçan bir kartal ve kanadı kırık uçak pervane maketi ile kanatlı ay yıldız şeklinde yapılmıştır. Eski Anıt XX. yüz yıl sonlarında yıkılarak, betonarme olarak yeniden yapılmıştır. Şehitliğin yeşil saha kısmı, ihtiyaç üzerine düzenlenmiş, buraya da yeni şehitler gömülmüştür. Şehitlik kaidesi üzerinde şunlar yazılıdır:*''Afyonkarahisar Muharebesinde şehit olan Türk Tayyarecileri cenaze merasimi 25 Temmuz 1338. Kahraman Bahaddin ve Cemalettin Beyler Gazlıgöl civarında Yunanlılar tarafından teyyaresi sükût ettirilmek suretiyle şehit edilmişlerdir.''* Buraya gömülen şehitlerin bazıları şunlardır:

Hv. Assb. Bahaddin (öl. 1922)

Hv. Üstğ. Pilot Cemaleddin (öl. 1922)

Mk. Assb. Muammer Toros (öl. 1939)

Hv. TG. Osman Dranaz (öl. 1939)

Hv. Sv. Öğ. Muhittin Gökdere (öl. 1939)

Hv. Kd. Çvş. Hüseyin Çölgeçen (öl. 11.11.1950)

Hv. Kd. Üstçvş. İhsan Tamer (öl. 11.11.1950)

Hv. Pl. Üstçvş. Kemal Bilginer (öl. 11.11.1950)

[44] Erdem, **İlimiz Afyonkarahisar ve Bölgemiz**, s. 17

Hv. Kd. Yzb. Bedri Uğurlu (öl. 11.11.1950)

Hv.. Telsizci Hidayet Ceran (öl. 14.01.1965)

Hv. Asb. Başçvş. Abdülkâdir Tükenmez (öl. 06.06.1969)

Hv. Pl. Üstm. Nevzat Ural (öl. 19.08.1969)

Sh. Başçvş. Yaşar Sivri (1940-1977)

Hv. Pl. Üstm. Erdal Hamamcı (1956-1982)

Sarp kayalık üzerinde, kanatları açık uçan bir kartal simgeleyen anıt.

Şehitliğin genel görünümü

Şehitliğin genel görünümü

Şehit mezarlarından toplu görünüm

Şehit mezarlarından toplu görünüm

Şehit mezarlarından toplu görünüm

Şehit Mezarlarından bazıları

Ayrıca Şehitlik içerisinde yakın tarihimizde Vatan için Şehit düşmüş askerlerimizin mezarları da vardır.

Yakın tarihimizdeki terör olaylarında şehit olan askerlerimizin mezarlarından bazıları

2.1.1.6. Anıtkaya Şehitliği

Afyonkarahisar şehir merkezine 28 km uzaklıktadır. Şehitlik Afyonkarahisar-Kütahya karayolu üzerinde bulunan Anıtkaya Kasabası'ndadır.

Afyonkarahisar Anıtkaya Kasabası'nda olan şehitlik, 13. Alay şehitleri adına yapılmıştır. Burada 12 subay ve 6 er gömülüdür. 1972 yılında bu günkü haliyle yapılmıştır. Eski harfli anıt kitabesinde ***"Anıtkaya (Eğret) Kurtuluş Savaşımızı eşsiz bir zaferle düğümleyen Kocatepe'den gürleyerek ve coşarak bir sel gibi bu topraklardan Akdeniz'e akıp giden Büyük Taarruzda yoğun düşman kuvvetlerinin içine baskınla dalan ve boğaz boğaza amansız savaşlarla büyük zafer yaratıcıları ve bu uğurda vatanları, onurları ve yurttaşları için canlarını feda eden, sayısız kahramanların şehitliğidir."*** *28 Ağustos 1972 B. ALPAKAN* yazılıdır. Şehitlik kaidesi üzerine de şunlar yazılmıştır: ***"28 Ağustos 1922 Muharebesinde düşman hattı ricatini keserek arkalarından taarruz eden Türk süvari kolordusunun bu civarda verdiği şehitler adına dikilmiştir. Kendilerine Cenab-ı Hakk'ın rahmeti niyaz olunur."*** Bu şehitlikte bulunan subay ve erler şunlardır:

13. Alaydan Şemdinlili Binbaşı Galip Bey.

13. Alaydan Rizeli Yüzbaşı Hasan Hüseyin.

20. Alaydan Batumlu Üsteğmen Ahmet Nidai.

13. Alaydan Mersinli Teğmen İshak.

13. Alaydan Mersinli Asteğmen Atıf.

20. Alaydan Silifkeli Asteğmen Hüseyin.

20. Alaydan Antalyalı Er Mehmet Köse.

20. Alaydan Aksaraylı Er Mehmet Durmuş.

13. Alaydan Ilgınlı Er Halil Ömer.

13. Alaydan Konyalı Er Mehmet Sait.

13. Alaydan Karacasulu Er Galip Mustafa.

Şehitliğin genel görünümü

Şehitliğin genel görünümü

Merdivenlerden yukarıya doğru çıkıldığında Osmanlıca yazılı anıt karşımıza çıkmaktadır

Merdivenlerden çıkınca hemen karsımızda altıgen beton alan ortasındaki eski yazılı piramidal anıt

Anıtın görünümü(doğu yüzü)

Anıtın görünümü(güney yüzü)

Anıtın görünümü(güney yüzü)

Anıtın doğusuna 1972 yılında yapılan set üzerine konulan mermer plaklara anıt üzerindeki Osmanlıca metinler günümüz Türkçesine aktarılarak yazılmıştır.

Anıt üzerindeki yazıların Türkçeye çevrildiği mermer plaklar

Anıtın bugünkü dile çevrilmiş metni

Eski anıt ve bugünkü dile çevrildiği mermer plaklar.

Yukarıdaki mermer plaklarda:

"Anıtkaya (Eğret) Kurtuluş Savaşımızı eşsiz bir zaferle düğümleyen Kocatepe'den gürleyerek ve coşarak bir sel gibi bu topraklardan Akdeniz'e akıp giden Büyük Taarruzda yoğun düşman kuvvetlerinin içine baskınla dalan ve boğaz boğaza amansız savaşlarla büyük zafer yaratıcıları ve bu uğurda vatanları, onurları ve yurttaşları için canlarını feda eden, sayısız kahramanların şehitliğidir" 28 Ağustos 1972 B. ALPAKAN

Bu taş, 28 Ağustos 1922 Muharebesinde düşman hattı ricatini keserek arkalarından taarruz eden Türk süvari kolordusunun bu civarda verdiği şehitler adına dikilmiştir. Kendilerine Cenab-ı Hakk'ın rahmeti niyaz olunur."

Ayrıca plakların kuzey ve güney kanatlarında şehit olan subay ve erlerin isimleri yazılıdır.

"13. Alaydan Şemdinlili Binbaşı Galip Bey.	***20. Alaydan Antalyalı Er Mehmet Köse.***
13. Alaydan Rizeli Yüzbaşı Hasan Hüseyin.	***20. Alaydan Aksaraylı Er Mehmet Durmuş.***
20. Alaydan Batumlu Üsteğmen Ahmet Nidai.	***13. Alaydan Ilgınlı Er Halil Ömer.***
13. Alaydan Mersinli Teğmen İshak.	***13. Alaydan Konyalı Er Mehmet Sait.***
13. Alaydan Mersinli Asteğmen Atıf.	***13. Alaydan Karacasulu Er Galip Mustafa."***
20. Alaydan Silifkeli Asteğmen Hüseyin.	

2.1.1.7. Yıldırım Kemal Şehitliği

Yıldırım Kemal Şehitliği, Afyonkarahisar Sincanlı İlçesi'ne bağlı, eski adı Küçükköy iken Yıldırım ismini alan köyde Tren İstasyonu bitişiğine yapılmıştır. Yıldırım Kemal (Konya'da hastaneden kaçarak Fahrettin Altay Paşa'nın bulunduğu cepheye gelmiş, paşa onu İkinci Tümen'e göndermiş, bu arada Küçükköy'de muharebe etmekte olan İkinci Alay'a katılmıştır. Yıldırım, 27 Ağustos 1922 tarihinde Küçükköy Tren İstasyonu'ndaki Yunan birliklerini ortadan kaldırmak için görevlendirilmiş, yapılan çarpışmalar sonucunda Küçükköy düşmandan temizlenmiş, ancak Üsteğmen Yıldırım Kemal ile dört subay ve 30 er bu arada şehit olmuşlardır. Topluca gömülen şehitlerin mezar ve anıtları 1966 yılında bugünkü biçimde inşa edilmiştir. Şehitlikte 1996 yılında da yeni düzenlemeler yapılmıştır[45]. Anıt mezar taşı kitabesinde şunlar yazılıdır: ***"Bu taş 26-27 Ağustos 1922 muharebesinde Yunan ordusunun hatt-ı ric'atini kesen Türk süvari kolordusunun bu civarda verdiği şehitler namına dikilmiştir. Kendilerine Cenâb-ı Hakk'ın rahmeti niyaz olunur."***

Şehitliğin genel görünümü

[45] ERDEM, **İlimiz Afyonkarahisar ve Bölgemiz**, s.20

Yıldırım Kemal'in Mezarı

Yıldırım Kemal'in mezarı, betonarme çerçeve içine alınmış, ortasında traverten ve mermer kaplama olarak yapılmış bir mezar olup üzerine bir mermer yazıt konulmuştur[46]

[46] Mehmet S. AYGEN, **Büyük Zafere Doğru**, Türkeli Matbaası, Afyon, 1984, s.70

Mezar taşında: ***" Süvari Mülazımı Kurtuluş Savaşı Kahraman Şehit Sv. Teğ. Yıldırım Kemal 1898 – 1922"*** yazmaktadır.

Yıldırım Kemal'in mezarının yanında bulunan yazıt

Yıldırım Kemal'in mezarının hemen yanında bulunan kitabede şunlar yazmaktadır:

"Milli Mücadele kahramanlarımızdan olan ve gösterdiği başarılı savaş tablolarından dolayı Yıldırım lakabını alan Kemal 1314 tarihinde İzmir de doğdu ilk ve orta öğrenimini tamamladıktan sonra Askeri İdadi'yi bitirip Harp Okulu'na girdi, 1919 yılında Harp Okulundan Süvari Subayı olarak mezun oldu.

Memleketin en karışık devrelerinde ordu saflarına katılan Kemal'in babası İzmir Nüfus Müdürlüğü'nden emekli Hasan Askeri Beydir. Bir memur çocuğu olması onu zamanın fikir cereyanlarına da katmış, böylece hürriyet ve vatan sevgisiyle meşbu şair ruhlu Kemal orduya katıldığı günden itibaren temayüz etmeye başlamıştır. Onun için vatan her şeyin üstündedir. Yaşamak için ölmesini bilmek her vatanseverin vazifesi olmalıdır. Bu engin duygu onu milli mücadeleye katan ilk muharrik olmuştu.

Milli Mücadele'de küçük rütbeli bir subay olmasına rağmen 5. Kolorduda tanınmış bir subaydı. Katıldığı Akhisar, Balıkesir, Bursa Cepheleri'nde kahramanca çarpışmış, 57. Tümenle Çivril, Afyon ve Sakarya Muharebelerinde kahramanlık göstermiş, İzmir'e girecek ilk süvari kıtasının başında bulunmak üzere 28 Ağustos 1922 tarihinde Yıldırım Kemal İstasyonu civarında şehit olmuştur. Halen şehitlik rütbesini aldığı yerde yatan Yıldırım Kemal'in kendi ifadesiyle:

' eski çeşmimle medfenim dolsun, sebebi nevtimi alem şanıma sorsun.
Ey şanlı kahraman, izinde milletinin yürüdüğünü bil ve rahat uyu.'

Dikili taşın kuzey yüzü

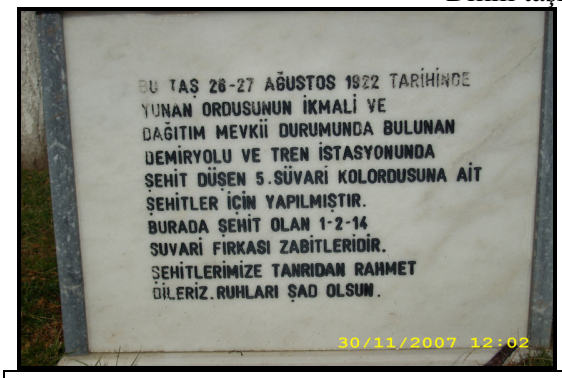

" Bu taş 26-27 Ağustos 1922 tarihinde Yunan Ordusu'nun ikmali ve dağıtım mevkii durumda bulunan demir yolu ve tren istasyonunda şehit düşen 5. Süvari Kolordusuna ait şehitler için yapılmıştır. Burada şehit olan 1-2-14. Süvari fırkası zabitleridir. Şehitlerimize tanrıdan rahmet dileriz."	***"14. Alaydan Seyveli Ali Oğlu Mustafa, Sungurlulu Abidin Oğlu Beşir, Niğdeli Şükrü Oğlu Ömer.*** ***21. Alaydan, Taşköprülü Hüseyin Oğlu İbrahim, Koçhisarlı Niyazi Oğlu Murat, Kamahlı Hasan Oğlu Mevlüt,Mihalıççıklı Kamil Oğlu Mustafa, Çankırılı Ahmet Oğlu Mehmet,*** ***54. Alaydan; Çerkeşli Ömer Oğlu Mustafa, Yozgatlı Kadir Oğlu Abdurrahman, Kayserili Ahmet Oğlu Sadık, Konyalı Rıfat Oğlu Hasan, Muğlalı İsmail Oğlu Osman, Beyşehirli Hüsnü Oğlu Mehmet, Keskinli Ahmet Oğlu Mehmet."***

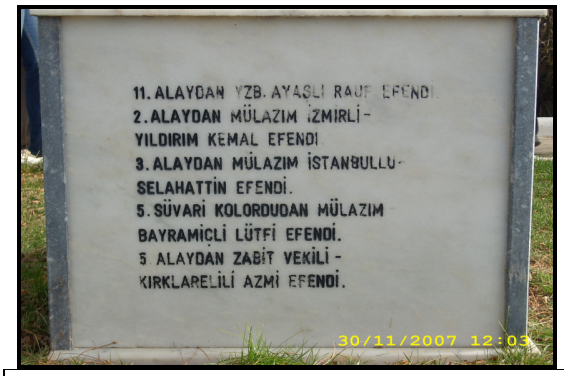

"11. Alaydan Yzb. Ayaşlı Rauf Efendi, 2. Alaydan Mülazım İzmirli Yıldırım Kemal, 3. Alaydan Mülazım İstanbullu Selahattin Efendi 5.Süvari Kolordusundan Mülazım Bayramiçli Lütfi Efendi 5. Alaydan Zabit Vekili Kırklarelili Azmi Efendi."	***"5. Kolordu Muhafız Alayından Amasyalı Kamil Oğlu Kasım, Keskinli Nuri Oğlu Ali, Kayserili Osman Oğlu Hacı 3. Alaydan Vanlı Şaban Oğlu Mustafa-Mehmet, Beyşehirli Sedat Oğlu İbrahim, 5. Alaydan Dinarlı Ahmet Oğlu Ali, Keçiborlulu Rıza Oğlu Mehmet, 11. Alaydan; Sungurlulu Ahmet Oğlu Osman, Taşköprülü Şükrü Oğlu Süleyman, Bolvadinli İbrahim Oğlu Ahmet, Aziziyeli Mustafa Oğlu Ali, Ayancıklı Mehmet Oğlu Şaban, Çankırılı Ahmet Bayram, Çankırılı Ahmet Oğlu Ömer."***

Dikili taşın dört yüzünde yer alan metinlerde; anıtın dikiliş nedeni, kimler adına dikildiği belirtilmiştir.

Şehitliğin hemen yanında bulunan Yıldırım Kemal tren istasyonu

Eski adı Yeniköy İstasyonu olan bu İstasyon daha sonra Yıldırım Kemal İstasyonu olarak adı değiştirilmiştir.

2.1.1.8. Şuhut Şehitliği

Afyonkarahisar'ın Şuhut İlçesi merkezinde olan şehitlikte Millî Mücadele'de şehit olanlardan bir kısmı bulunmaktadır. 26 Ağustos 1922 tarihinde başlayan Kurtuluş Savaşı'nda Şuhut bölgesinde cephe gerisi seyyar hastanesi ilçedeki Büyük Camide kurulmuştur. Bu geçici hastanede ve cephede ölenler önce Demirciler Çarşısı civarındaki mezarlığa gömülmüşler, daha sonra şimdiki şehitliğe topluca nakil edilmişlerdir. Şehitlikteki anıtta ***"Kurtuluş Savaşının Aziz Şehitleri 1922"*** yazılıdır.

Şehitliğin genel görünümü

Şehitliğin içinde yer alan abide

Şehitliğin içinde yer alan abide

.

Abidenin doğu yüzünde ***"Kurtuluş Savaşının Aziz Şehitleri 1922"*** yazılıdır

2.1.1.9. Bolvadin Kurtuluş Savaşı Şehitliği

Bolvadin ve çevresinde İstiklâl Savaşı'nda şehit olanlar genelde, buradaki Şehitler Mezarlığı'na gömülmüşlerdir. Bu şehitlerin anısına, makam olarak XX. yüzyıl sonlarında ilçede yeni bir şehitlik yapılmıştır. Şehitlikte İstiklâl Şehitleri Abidesi ile sembolik şehit mezarları yer almaktadır.

Fotoğrafların çekildiği zamanda şehitliğin bakım ve onarım hizmetlerinin eksik olduğu görülmüş ve tezin sonuç kısmında bu durum dile getirilmiştir. Fakat Bolvadin Belediyesi eylül ayı itibariyle şehitliğin bakım ve onarım hizmetlerine başlamıştır.

Şehitliğin genel görünümü

Şehitliğin genel görünümü

Şehitlik içerisindeki, İstiklal Şehitleri Abidesi

İstiklal şehitleri Abidesi ve hemen yanında şehitlerin isimlerinin yazılı olduğu duvar.

İstiklal şehitleri Abidesi ve hemen yanında şehitlerin isimlerinin yazılı olduğu duvar.

Şehitlerin isimlerinin yazılı olduğu duvar.

Duvarda Bolvadin nüfusuna kayıtlı İstiklal Harbi Şehitlerinin isim ve lakapları yer almaktadır.

"BOLVADİN NÜFUSUNA KAYITLI İSTİKLAL HARBİ ŞEHİTLERİ					
	LAKABI	***ADI***		***LAKABI***	***ADI***
1	*CANBAZ OĞLU*	*ALİ*	*1*	*MUCAHİR OĞLU*	*VEYSEL*
2	*H.AZİZ OĞLU*	*KADİR*	*2*	*KAPISIZ OĞLU*	*ALİ*
3	*KATIRCI OĞLU*	*ÖMER*	*3*	*ÇAVUŞ OĞLU*	*ALİ*
4	*ARAPOĞLU*	*H.İBRAHİM*	*4*	*GÜL OĞLU*	*KERİM*
5	*MUSLU OĞLU*	*H.İBRAHİM*	*5*	*İBRAHİM OĞLU*	*İSMAİL*
6	*MEHMET OĞLU*	*YUSUF*	*6*	*ABİDOĞLU*	*İBRAHİM*
7	*İDRİS OĞLU*	*YUSUF*	*7*	*HALİL OĞLU*	*İBRAHİM*
8	*KELBEKİR OĞLU*	*KADİR*	*8*	*VELİ EFENDİ OĞLU*	*AHMET*
9	*MÜEZZİN OĞLU*	*ÖMER*	*9*	*ŞABAN OĞLU*	*AHMET*
10	*İNCE OĞLU*	*EMİN*	*10*	*AHMET OĞLU*	*AHMET*
11	*KÜLAHBAŞI OĞLU*	*HAKKI*	*11*	*HACI OSMAN*	*AHMET*
12	*İSMAİL OĞLU*	*OSMAN*	*12*	*ÇAYIRKÖY*	*AHMET*

“BOLVADİN NÜFUSUNA KAYITLI İSTİKLAL HARBİ ŞEHİTLERİ”					
	LAKABI	***ADI***		***LAKABI***	***ADI***
1	*İSMAİL OĞLU*	*İSMAİL*	*1*	*SATILMIŞ OĞLU*	*MUSA*
2	*GEDİKOĞLU*	*İSMAİL*	*2*	*İMAMOĞLU*	*MUSTAFA*
3	*H.AHMET OĞLU*	*HÜSEYİN*	*3*	*BOŞNAK OĞLU*	*MUSTAFA*
4	*OSMAN OĞLU*	*HÜSEYİN*	*4*	*KARAVELİ OĞLU*	*MUSTAFA*
5	*MEHMET OĞLU*	*HÜSEYİN*	*5*	*ALİ OĞLU*	*MUSTAFA*
6	*İBRAHİM OĞLU*	*SÜLEYMAN*	*6*	*UZUN OĞLU*	*MEHMET*
7	*ABDİL OĞLU*	*SÜLEYMAN*	*7*	*MUALLİM İSA OĞLU*	*MEHMET*
8	*İBRAHİM OĞLU*	*A.KADİR*	*8*	*BORUOĞLU*	*MEHMET*
9	*NALBANT OĞLU*	*OSMAN*	*9*	*ÖMER OĞLU*	*MEHMET*
10	*BEDÜK OĞLU*	*BEKİR*	*10*	*M.EMİN OĞLU*	*ÖMER*
11	*H.ORUÇ OĞLU*	*ORUÇ*	*11*	*YUNUS OĞLU*	*ABDİL*
12	*HİMMET OĞLU*	*MUSA*	*12*	*K.MOLLAOĞLU*	*MEHMET*
			13	*EMRULLAH OĞLU*	*AHMET*

“BOLVADİN NÜFUSUNA KAYITLI İSTİKLAL HARBİ ŞEHİTLERİ”					
	LAKABI	***ADI***		***LAKABI***	***ADI***
1	*ÇOLAKOĞLU*	*OSMAN*	*1*	*FIRINCI OĞLU*	*MEVLÜT*
2	*ÇAKMAKÇI OĞLU*	*HABİB*	*2*	*H.ÖMER OĞLU*	*ARİF*
3	*EMİR OSMAN OĞLU*	*KAMİL*	*3*	*KALAYCI OĞLU*	*İLYAS*
4	*KALAYCI OĞLU*	*ÖMER*	*4*	*KADIOĞLU*	*İSMAİL*
5	*VEHRİ OĞLU*	*ABDULLAH*	*5*	*YETİM OĞLU*	*İBRAHİM*
6	*ALİ OĞLU*	*A.KADİR*	*6*	*ECİRLİ OĞLU*	*İSMAİL*
7	*HACI OĞLU*	*MEHMET*	*7*	*SATOĞLU*	*HASAN*
8	*AKTAŞ OĞLU*	*MEHMET*	*8*	*KILLI OĞLU*	*HASAN*
9	*MUSTAFA OĞLU*	*MEHMET*	*9*	*EMİN EFENDİ OĞLU*	*HASAN*
10	*BAKİŞ OĞLU*	*MEHMET*	*10*	*SEYFİ OĞLU*	*ABDULLAH*
11	*ÇİNMEHMET OĞLU*	*CARULLAH”*			

2.1.2. Kütahya İl Sınırında Olan Şehitlikler

2.1.2.1. Dumlupınar Şehitliği

Kütahya Dumlupınar Kurtuluş Savaşı Şehitliği, Başkomutanlık Meydan Savaşı'nda şehit olan Türk askerleri anısına Kütahya'nın Dumlupınar ilçesinde 1992 yılında Kültür Bakanlığı tarafından yaptırılan şehitliktir. Büyük Taarruz'un 70. yıldönümü olan 30 Ağustos 1992 günü hizmete açılmıştır[47].

Şehitlikte adları tespit edilebilen 500 er ve 100 subayın mezar taşı yer alır. Mezarlık bölümü dışında namazgâh, şadırvan, otopark bölümlerinden oluşur.

Şehitliğin yol kenarında bulunan duvarındaki şehitliğin adının yazılı olduğu duvar.

[47] www.kütahya.gov.tr. 12.02.2009

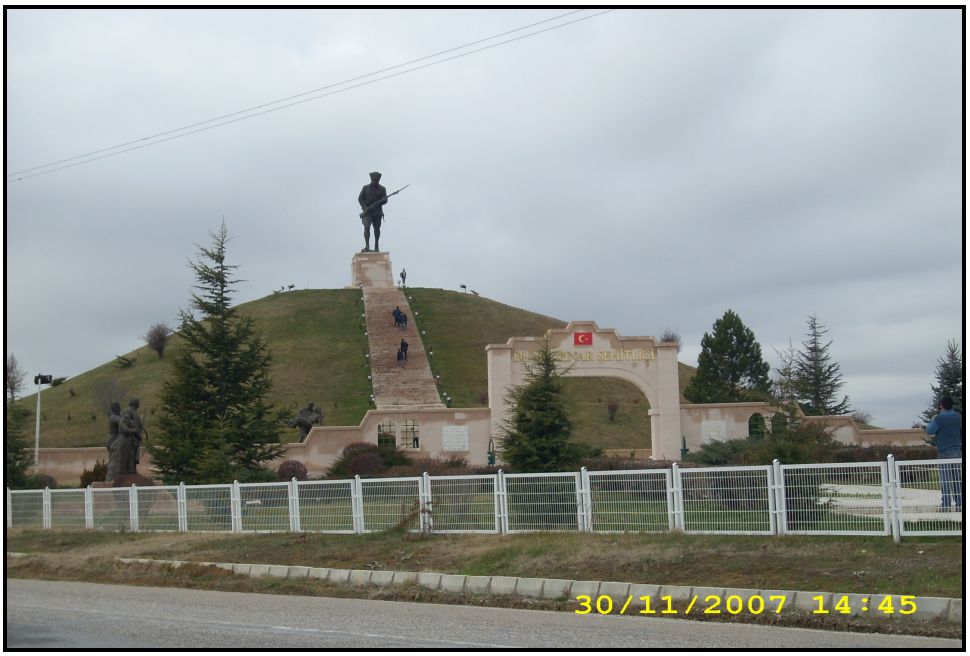

Şehitliğin genel görünümü

Şehitliğin genel görünümü

Şehitliğin genel görünümü

Şehitliğin girişindeki tabela.

Şehitliğin karşısında bulunan yön tabelası

Şehitliğin içinde bulunan Afyonlu şair Osman ATİLLA'ya ait " *Dumlupınar'da Şehit Askerin Mezarı Başında*" adlı şiirin dizelerinim yazılı olduğu yazıt.

Osman ATİLLA'nın dizeleri:

Bu kabarmış topraka yüzünü sür, kucakla,
Elbette bağı vardır olmuş un olacakla
Dudağı değer gibi şimdi alnı her erin
Bu havada ruhları dolaşır şimdi şehitlerin
Biz, bu kutsi havanın içinde var olmuşuz,
Biz, bununla doğmuş, bununla yoğrulmuşuz

Sadece döğünmedik “vatan.. istiklal” diye
Sakarya boylarından çıktık Kocatepeye
Bu yol ki hürriyetin kurtuluşun yoludur
Zincirsiz yaşamın tek çıkar yolu budur
Kahramanlık tanrıdan vergidir bu millete

Bir damla asil kanda bin mucize saklıdır
Bu topraklar Türklüğe inanmakta haklıdır
Akdeniz’e tank gibi koştu bütün kağnılar
Ey sevgili istiklal, ey güzel Dumlupınar
Elbet yiğit olanlar layık böyle toprağa
Selam şanlı orduya, selam şanlı bayrağa

Selam istiklal için çarpışana, ölene,
Selam toprağa düşüp ölürken de gülene;
Selam ey başkumandan, Mustafa Kemal selam;
Emanetin yaşıyor, güven, imanımız tam:
Omuzlarımız hisar, başlarımız burç yurda,
Can vermeye and içtik hepimiz tek uğurda.

Bir tarihten gelinir, bir tarihe gidilir;
Yaşamak isteyenler savaşmasını bilir.
Zamanın kahramanları gelebilir hakkından.
Bize sesler geliyor uzaklardan, yakından.
Duyuldu mu bir kere “haydi silah başına:”
Yeniden girişiriz istiklal savaşına..

Ödü varsa düşmanın, meydan açık, hazırız:
Bu toprakta biz doğduk, biz yaşadık, biz varız;
Kından sıyrılmış kılıç, top ağzında mermiyiz
Dumlu çocuklarıyız hiç yoldan döner miyiz?
Söz verip baş koymuşuz; istiklal bize haktır,
Buna göz diken düşman çıksın, kahrolacaktır.

Osman ATİLLA

13.10. 2008 tarihindeki Dumlupınar Şehitliği ziyaretimde yukarıdaki şiirin yazılı olduğu duvarın Dumlupınar Belediyesi tarafından kaldırıldığı görülmüştür.

Şehitliğe girişte sol tarafta bulunan namazgâh.

Şehitliğin girişinde sağ tarafta bulunan yazıt.

Yazıtta şu metinler yer almaktadır:

"26 Ağustos 1922 Afyonkarahisar- Dumlupınar Meydan Muharebesi ve onun son devresi olan 30 Ağustos Muharebesi Türk Tarihinin en önemli bir dönüm noktasını teşkil eder. Hiç şüphe etmemelidir ki. Yeni Türk Devleti'nin ve Genç Türk Cumhuriyeti'nin temelleri burada sağlamlaştırıldı. Ebedi hayatı burada taçlandırıldı. Bu sahada akan Türk kanları, bu semada uçan şehit ruhları, devlet ve cumhuriyetimizin ebedi koruyucularıdır.

Bu büyük meydan savaşında şehit düşen evlatlarımızı rahmet, minnet ve şükranla anıyorum."

Gazi Mustafa Kemal Atatürk
30 Ağustos 1924

Üç Komutan Anıtı

Şehitliğin girişinde yer alan bu anıt, Mustafa Kemal, İsmet İnönü ve Fevzi Paşa'ları Kurtuluş Savaşı sırasında giydikleri tarzda bir kıyafetle yan yana gösterir.

Şehitliğin girişinde sağ tarafta bulunan " Üç Komutan Anıtı"

Anıtın ön kısmında: ***" Ordumuz Türk birliğinin, Türk kuvvet ve kabiliyetinin, Türk Vatanseverliği'nin çelikleşmiş bir ifadesidir"***

Kurtuluş Savaşı Anıtı (Milis Anıtı)

Savaşın komutanlarını gösteren Atatürk, İnönü ve Fevzi Çakmak Anıtı'nın karşısında yer alır. Genç bir Milis, kucağında çocuğu ile genç bir kadın ve yaşlı bir erkek Kurtuluş Savaşı'ndaki topyekün mücadeleyi simgeler.

Anıtın ön kısmında İstiklal Marşının dizelerinden:

"Ben ezelden beridir hür yaşadım hür yaşarım
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış şaşarım
Kükremiş sel gibiyim bendini çiğner aşarım
Yırtarım dağları, enginlere sığmam taşarım."

Şehitlikten genel görünüm

Şehitlikten genel görünüm

Anıt Mezarlardan toplu görünüm

Anıt Mezarlardan toplu görünüm

Şehitliğin girişinde ziyaretçileri karşılayan kitabe

Kitabede bir bölümünde “Hadis-i Şerif” diğer bölümünde” Bakara Suresi’nin 154. Ayeti” yer almaktadır.

Şehitliğin girişinde sol tarafta bulunan parsel.

Yukarıdaki parseldeki topraklar, Conkbayırı, Arıburnu, Edirne, Balkan, Antep Savunması, Erzurum Tabyası Şehitliklerinden getirilen topraklardan meydana gelmiştir.

Şehitliğin girişinde sağ tarafta bulunan parsel

Yukarıdaki parseldeki topraklar, Bozüyük, Polatlı, Sakarya, Bilecik Söğüt, Afyon Büyük Taarruz Şehitliklerinden getirilen topraklarından meydana gelmiştir.

Şehit Baba Oğul Anıtı

Dumlupınar Şehitliği'nde yer alan Şehit Baba ve Oğul Anıtı, şehit babasını kucaklayan bir oğlu gösterir

Anıtın görünümü

Anıtın ön kısmındaki duvarda :

“ ***Şüheda gövdesi, bir baksana, dağlar taşlar.***
O rüku olmasa dünyada eğilmez başlar
Vurulup tertemiz alnından, uzanmış yatıyor
Bir hilal uğruna Ya Rab ne güneşler batıyor!
Ey bu topraklar için toprağa düşmüş asker!
Gökten ecdat inerek öpse o pak alnı değer.”

Anıtın görünümü

Anıtın hemen yanında bulunan yazıt

Yandaki yazıtta*:*

" Oğlu Mehmet 8 yaşında iken 1912 yılında Balkan Savaşına katılan, Galiçya, Hicaz, Yemen ve Kafkasya Savaşlarında cepheden cepheye11 yıl koşarak çarpışan Doğu Cephesinden Kurtuluş Savaşına katılan ve Dumlupınar Başkomutan Meydan Muharebesinde, 19 yaşındaki alay sancaktarı oğluyla karşılaştıktan sonra 31 Ağustos günü şehit düşen Çetmili Kara Ali Çavuş'un muhteşem destanıdır. Oğlu Kahraman Onbaşı Mehmet 9 Eylül'de İzmir'e giren birliğin başında şehit olmuştur. Yüce kahramanları şükranla anıyoruz.

Mehmetçik Anıtı

Dumlupınar Şehitliğe girince tam karşıdaki tepede yer alır. Mermer kaide üzerindeki bronzdan yapılmış eli süngülü Mehmetçik, isimleri bilinmeyen şehitleri simgeler.

Anıtın güney yönü

Anıt Mezarlardan Görünüm

Anıt Mezarlardan Görünüm

Anıt Mezarlardan Görünüm

Anıt Mezarlardan Görünüm

Anıt Mezarlardan Görünüm

Anıt Mezarlardan Görünüm

Kurtuluş Savaşı'na Katılmış Kadın Şehitlerimiz.

"Manisa – Akhisar, Ahmet Kızı Ayşe, Doğum: 1903 – 19 yaşında
Aydın – Merkez, Yusuf Kızı Fatma, Doğum: 1901 – 21 yaşında
Kütahya – Emet, Halil Kızı Zeynep, Doğum: 1902 – 20 yaşında "

2.1.2.2. Üç Tepeler Şehitliği (Büyük Aslıhanlar Şehitliği)

Dumlupınar'a 15 km.lik bir mesafededir. Büyük Aslıhanlar köyünün hemen batısındadır. Şehitlik obelisk şeklinde mermer bir kaide üzerindeki dikilitaş ,kitabe ve mezarlardan meydana gelmiş olup 1995'te düzenlenip 30 Ağustos'ta Kütahya , Afyon Valileri, Garnizon ve Kuvvet Komutanları ile bölgenin diğer idari amirleri ve kalabalık bir vatandaş kitlesinin bulunduğu merasimle Afyon Milletvekili ve Maliye Bakanı İsmet Atila tarafından ziyarete açılmıştır[48].

[48] www.kütahya.gov.tr, 14.02.2009

Şehitliğin genel görünümü

Girişin sol kısmında: **"*Burada Aslıhanlar harbinde cereyan eden şiddetli çarpışmalarda şehit düşen kahramanlarımız yatmaktadır.*"** yazılı sütun bulunmaktadır.

Girişin sağ kısmında: **" *şehitler tepesi boş değil biri var bekliyor. Ve bir göğüs nefes almak için bekliyor.*"** Yazmaktadır.

Mermer bloklar üzerindeki Mehmetçik anıtı

Mehmetçik anıtı

Mermer bloklar üzerinde İstiklal Marşı dizeleri yer almaktadır

Mermer bloklar üzerinde İstiklal Marşı dizeleri yer almaktadır

Şehitlik içerisinde kırk beş askerimizin anıt mezarları bulunmaktadır

Şehitlik içerisindeki anıt mezarlardan görünüm

Şehitlik içerisindeki anıt mezarlardan görünüm

Kurtuluş Savaşı sırasında cephe gerisinde revir hizmetlisi olarak görev almış Emine GÜNER' e ait mezar taşı

Verilen topyekun mücadelenin somut kanıtlarından bir tanesi de yukarıdaki anıt mezardır. Şehitliğin bakım ve onarım hizmetlerinin sağlıklı olduğu, ulaşım konusunda da herhangi bir sorun olmadığı görülmüştür. Şehitlik içerisinde kırk beş şehit askerimizin ve daha sonra buraya defnedilmiş kadın görevliyle beraber toplam kırk altı anıt mezar bulunmaktadır.

2.1.2.3. Abide

Kütahya'nın Gediz ilçesine bağlı Abide Köyü'nde bulunan anıt, 31 Ağustos 1922 tarihinde Yunan Ordusunun İzmir'e kaçışını önlemek için Türk Süvari Kolordusu'nun bu civarda verdiği şehitler namına dikilmiştir.

Anıtın genel görünümü

Anıtın görünümü

Anıtın görünümü

Anıtın görünümü

Anıtın kuzey cephesi
Anıt üzerinde Osmanlıca anıtın dikilme gerekçesi belirtilmiştir

Yukarıdaki Osmanlıca metnin günümüz Türkçesi karşılığı şöyledir:

“ BU TAŞ 31 AĞUSTOS 1922’DE YUNAN ORDUSUNUN İZMİR’E DOĞRU RİC’ATİNİ KESEREK UŞAK’TA TELSİM OLMALARINA MECBUR EDEN TÜRK SÜVARİ KOLORDUSUNUN BU CİVARDA VERDİĞİ ŞEHİTLER NAMINA DİKİLMİŞTİR. KENDİLERİNE CENAB-I HAKKIN RAHMETİ NİYAZ OLUNUR. 54. SÜVARİ AMASYA’NIN ARRA(?) NAHİYESİNDEN İBRAHİM MUSA”

Anıtın doğu yüzü

Yukarıdaki Osmanlıca metnin günümüz Türkçesi karşılığı şöyledir:

“ 2. FIRKA BATARYASINDAN NEFER LADİKLİ ÖMER SATILMIŞ. 54. ALAY SÜVARİ NEFER MUĞLA’NIN KONYABAĞ(?) KÖYÜNDEN MEHMET ÖMER. 20. ALAY SÜVARİ NEFER ÇANKIRI’NIN ÇAVUŞ KÖYÜNDEN İSMAİL HÜSEYİN.”

2.1.2.4. Yzb. Şekip Efendi Şehitliği

14. Süvari Tümeni 3. Alayı 29 Ağustos günü düşmana karsı hücum ederken şehit olan Yzb. Şekip efendi ile ayni alaydan erler, Düzce – Üsküp'ten Veysel Ömer, Keskin-Yagliker'den Veli Mehmet, Akhisar Tatasut'tan İbis Ömer'in bulunduğu şehitliktir. Zafertepeçalköy Beldesinde bulunmaktadır.

Anıtın genel görünümü(batı yönü)

Anıtın ön kısmında şehitliğin yapılış amacı belirtilmiştir.

" 29 Ağustos 1922 muharebesinde yunalılara hücum eden Türk Süvari Kolordusunun bu civarda verdiği şehitler namına yapılmıştır. Kendilerine hakkın niyaz olunur."

Şehitliğin kuzey cephesi

Kuzey cephesinin ön kısmı

" 14. Süvari Fırkası 3. Alaydan Harputlu Yüzbaşı Şekip Efendi, Düzce Üsküp Nahiyesinden Veysel Ömer, Keskinin Yağlıker Köyünden Veli Mehmet, Akhisar'ın Tatasut Köyünden İbiş Ömer."

Şehitliğin güney yüzü

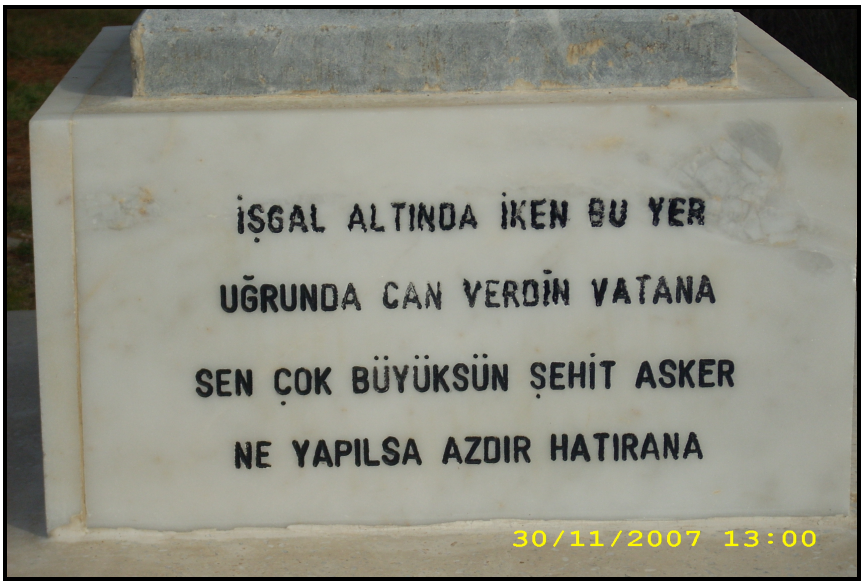

" İşgal altında iken bu yer uğruna can verdin vatana sen çok büyüksün şehit asker ne yapılsa azdır hatırana."

Zafertepeçalköy Belediyesi tarafından yaptırılan Şehitliğin hemen yanında yol kenarında bulunan yazıt. Yazıtta şehitliğin tanıtımı ve Yzb. Şekip Efendi hakkında bilgiler bulunmaktadır.

Yukarıdaki yazıtta şu metinler yer almaktadır:

"***YÜZBAŞI HARPUTLU ŞEKİP EFENDİ ŞEHİTLİĞİ***

Abidenin 1. yüzü: 29 Ağustos 1922 muharebesinde yunalılara hücum eden Türk süvari kolordusunun bu civarda verdiği şehitler namına yapılmıştır. Kendilerine hakkın niyaz olunur.

Abidenin 2. yüzü: İşgal altında iken bu yer uğruna can verdin vatana sen çok büyüksün şehit asker ne yapılsa azdır hatırana.

Abidenin 3. yüzü: 14. süvari fırkası 3. alaydan Harputlu Yüzbaşı Şekip Efendi, Düzce Üsküp Nahiyesinden Veysel Ömer, Keskinin Yağlıker Köyünden Veli Mehmet, Akhisar'ın Tatasut Köyünden İbiş Ömer.

YÜZBAŞI ŞEKİP EFENDİ

Yüzbaşı Şekip Efendi Elazığ'ın Harput İlçesinde doğmuştur.Ahmet Tevfik Bey'in oğludur.Huriye Hanımdan 3 kız çocuk babasıdır. 22 Ağustos 1906'da Harp Okuluna girmiş ve 1909'da teğmen olarak mezun olmuştur. Sicil nosu: 1025737-31'dir. Balkan, 1. Dünya Harbi ve İstiklal Harbine katılan Yüzbaşı Şekip Efendi 1909 ve 1920 yılları arasında görevli olarak Erzurum, Erzincan, Kafkas, Filistin ve Sina Cephelerindeki muharebelere iştirak etmiştir.

29 Ağustos 1922'de Başkomutanlık Meydan Muharebesi'nde sıkıştırılan düşmana ortalık kararırken Altıntaş'ta bulunan 14. süvari tümeninin 3. alayı ikinci bölüğü 1. hatta olmak üzere hücuma geçti. İkinci bölük komutanı Yzb. Şekip Efendi bölüğünün önünde büyük bir cesaretle çevre savunmasında bulunan 20 keşi düşman gruplarının içerisine saldırarak 2000 kadar düşmanı esir aldı.

Derinliklerde bulunan düşman toplarını iğtiham etek üzere hücuma geçtiğinde düşmanın cehennem ateşiyle karşılaşarak bir kısım erleriyle birlikte şehit düştü.

Fransızca bilen Yzb. Şekip Efendi harp gümüş riyakat ve kırmızı şeritli istiklal madalyası ile taltif edilmiş ve takdirname almıştır.

Yzb. Şekip Efendi 16 Kasım !914'te Üsteğmen, 10 Kasım 1920'de Yüzbaşı, Şahadetine hürmeten 24 Ekim 1922'de alınan kararla 1922'de Binbaşılığa terfi ettirilmiştir."

2.1.2.5. Şehit Sancaktar Mehmetçik Anıtı

31 Ağustos 1922 günü muharebe esnasında düşman topçu mermisinin açtığı çukurda aziz şehidimizin toprağın üstünde katılaşmış kolu ile sancağı dimdik tutması üzerine yapılan anıt ziyaretçilerine o anı yaşatıyor.

Mustafa Kemal Atatürk; 31 Ağustos 1922 günü muharebe sahasını gezerken şehitler arasında düşman topçu mermisinin açtığı çukura gömülmüş bir sancaktar görür. Aziz Şehit toprağın üstünde katılaşmış kolu ile sancağı dimdik tutmaktadır. Manzaradan etkilenen Başkomutan Mustafa Kemal Atatürk, savaştan sonra yapılacak anıt için bunun sembol alınmasını emreder. Temelini de bizzat Gazi Mustafa Kemal Atatürk 30 Ağustos 1924'te kendisi atmıştır.

Milli Park alanı içerisinde olan Şehit Sancaktar Anıtı "Dumlupınar tarihi Milli Parkı Uzun Devreli Geliştirme Projesi" içinde ilimizde ayrı bir yönetim merkezi olması halinde tarihi değerleri, coğrafi özellikleri, turizm potansiyeli ve beklentileri açısından ayrı bir değer kazanacak, gelen ziyaretçilere de hizmet vermek açısından kolaylık sağlanacaktır.

Anıta Zafertepeçalköy-Dumlupınar asfaltından 2 km sonra sola ayrılan 600 metre lik yol ile ulaşılır. Anıt Zafertepeçalköy'e 2,5 km. Dumlupınar'a 15 km. mesafededir.

Anıta giden yol üzerindeki yön tabelası

Anıtın girişinde bulunan kitabe

" Sana sesleniyorum ey şehit oğlu şehit, ey göğsünde bin sancak açılan yiğit! Aradım kabrini yaşlı gözlerimle her an, seni gördüm öyle büyüktün ki…"

Anıtın girişinde bulunan yazıt

Yukarıdaki yazıtta:

“ *ŞEHİT SANCAKTAR MEHMETÇİK ANITI DOĞUŞU:*

Atatürk 31 Ağustos 1922 günü muharebe sahasını gezerken şehitler arasında düşman topçu mermisinin açtığı çukura gömülmüş bir sancaktar görür..Aziz şehit toprağın üstünde katılaşmış kolu ile sancağı dimdik tutmaktadır.manzaradan duygulanan Başkomutan savaştan sonra yapılacak meçhul asker anıtı için bunun sembol alınmasını emreder.

YAPILIŞI:

Mimar Hikmet ve Taşçı Kadri tarafından yapılan bu anıtın temeli, bizzat Atatürk tarafından büyük bir söylevle, karşıdaki Zafertepe’de atılmış ve 1927 de törenle açılmıştır.1964 yılında 220 sayılı yasa ile Zafertepe’ye yeni zafer abidesinin yapılması için yıkılan Anıtın mermer parçaları ve sancağı müze civarında bulundurulmakta ve zamanla kaybolmaya maruz kalmakta idi.

YENİDEN YAPILIŞI:

Üst makamlardan alınan müsaade ile YİBBK TÜMG Ali ÖZVEREN tarafından 1979 da hakiki yeri olan bu tepe üzerinde yeniden inşasına başlatılan abide 30 Ağustos 1979’da milletimizin hizmetine açılmıştır.”

Anıt bahçesinde bulunan yazıt

"Bu anıt Türk askerinin görev anlayışını, mukaddesatına bağlılığını, göklerde uçuşan şehit ruhlarını, o ruhlarla birlikte gazi arkadaşlarını ve yiğit ulusunu göz önüne getirmektedir. Türk vatanına göz dikenlere, Türk'ün 30 Ağustos günündeki ateşini, süngüsünü saldırısını, gücünde ve iradesindeki keskinliği hatırlayacaktır."

Anıtın genel görünümü

2.1.2.6. Zafer Anıtı

Zafer Anıtı 1181 m. Rakımlı Zafertepe'de bulunur. Atatürk'ün 30 Ağustos 1922 günü Dumlupınar Meydan Muharebesini sevk ve idare ettiği yerdir. 1964 yılında 220 sayılı yasa ile inşaatına başlanılmış, 1968 yılında tamamlanarak ziyarete açılmıştır.

Anıt; taş kaplamalı üçgen bloklardan oluşmakta ve 2000 metrekarelik alan üzerinde tesis edilmiştir. Anıtın hemen alt tarafında, Afyon ve Kütahya illerinin 30 Ağustos Zafer Bayramı törenlerini ortak olarak kutladıkları tören alanı, müze, gazino, su deposu, çeşmeler, merasim alanı ve tribünler ile muhafız kıtası için lüzumlu tesisler, otopark ve çeşitli binalar bulunmaktadır. Anıt ve çevresi toplam 320 000 metrekarelik alan üzerine kurulmuştur.

Çatılmış silahların uzaktan görünüşü veya alev alev meşale hissini uyandıran Dumlupınar Zafer Anıtı, asıl manası ile Kurtuluş Savaşını sembolize eder. Anıtı bir kül olarak meydana getiren değişik yöndeki üçgen bloklar; Milletimizin, yakın ve uzak milletlerin gösterebilecekleri her türlü haksızlığa feveran, iç ve dıştaki düşman kuvvetlerinin mukabil hareketlerini ve çeşitli müdahalelerden sonra, milletin tek vücut halinde birleşerek kazandığı 30 Ağustos Zaferini canlandırır ve gelecek nesilleri Türk Milletini İçte ve dışta meydana gelebilecek kötü tesirlere karşı, er geç birleşerek Zafere gidilebileceğini sembolize eder.

Zafer Anıtı Zafertepe Çalköy kasabasına 3 km. mesafede olup, kasabanın güneyinde Zafertepe Çalköy-Afyon karayolu kenarındadır.

Anıtın genel görünümü

Zafertepe'de bulunan tabela

Dumlupınar Zafer Anıtı'nın yakından görünümü

Çatılmış silahların uzaktan görünüşü veya alev alev yanan meşale hissini uyandıran Dumlupınar Zafer Anıtı

Başkomutanlık Meydan Muharebesinin Planı

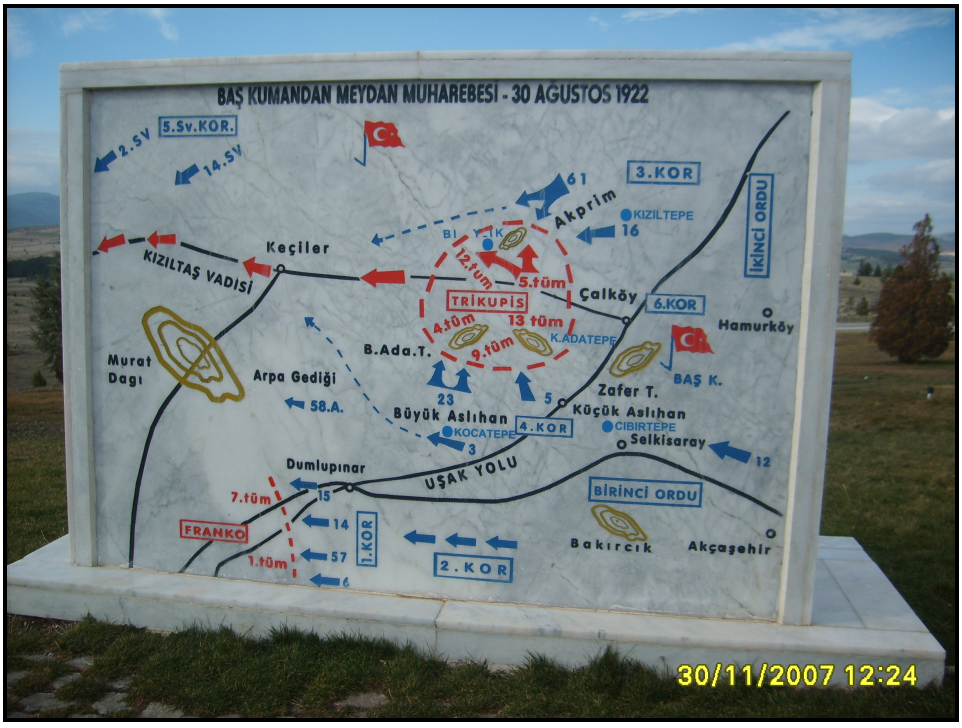

Başkomutanlık Meydan Muharebesinin Planı

2.1.2.7. İlk Hedef Anıtı

Büyük Taarruzda, Başkomutan Mustafa Kemal Paşa`nın, ordularına "Ordular ilk hedefiniz Akdenizdir,İleri! " emrini verdiği karargâh yerindedir. Atatürk heykelinin yüksekliği 4 metre beton fon yüksekliği 12 metredir. Beton fon yıldırım şerefelerini göstermekte olup, Meydan Muharebesini sembolize etmektedir. Dumlupınar ilçe merkezindedir.

SONUÇ

Orta Asya'dan Anadolu' ya kadar uzanan geniş coğrafyada Türk Milleti yüzyıllardır varlığını sürdürmüştür. 1071 Malazgirt Zaferi'nden sonra Anadolu Türk Yurdu olmaya başlamıştır. Anadolu'nun Türk Yurdu olmaya başlamasıyla beraber Türkleri Anadolu'dan atmak için Haçlı Seferleri başlatılmıştır. Anadolu Selçuklu Devleti ve Osmanlı Devleti döneminde de bu saldırılar devam etmiştir. Fakat o dönemde devletlerin güçlü olmalarından dolayı bu saldırılar başarısızlığa uğratılmıştır. Fakat Avrupalılar da umutlarını kaybetmeden devletlerin zayıf anlarını beklemeye başlamışlardır. 19. ve 20. yüzyıla gelindiğinde ise artık Osmanlı Devleti ömrünü tamamlamıştı. Ardından 1. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti yenilmiş ve Mondros Ateşkes Antlaşmasını imzalamıştır. Avrupalıların yüzyıllardır beklediği fırsat nihayet ellerine geçmişti. Mondros'a göre koca Osmanlı İmparatorluğu'ndan geriye Türklere İç Anadolu'da birkaç ilden başka bir şey bırakılmamıştı. Zaten bu şartlarda da bu bölgede bağımsız bir Türk Devleti'nin yaşaması da imkânsızdı. Türkleri Anadolu'dan atmak için beklenen zaman gelmişti ama bunu yapmak için İngiltere kendini riske atmayacak, deyim yerindeyse elini yakmamak için bir maşa bulacaktı. Maşa da hazırdı, Yunalılar ise bu iş için biçilmiş kaftandı. Çünkü onlar bağımsızlığını da büyük devletler sayesinde kazanmış, topraklarını da büyük devletlerin himayesinde genişletmişlerdi. Zira bu kez vaat edilen Anadolu topraklarıydı. Bu Yunalılar için bulunmaz fırsat beklide Bizans'ın yeniden canlanması demekti. Bu hayallerle 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgal ettiler. Bununla yetinmeyen Yunanlılar, Büyük Yunanistan için bütün Anadolu'yu işgale başladılar.

Mustafa Kemal etrafında toplanan Türk Milleti Kurtuluş Savaşı'nı başlattı. Kurtuluş Savaşı, Türk Milleti'nin bütün imkânlarını seferber ederek bağımsızlık uğruna verdiği mücadelenin adıdır. I.İnönü ve II. İnönü Muharebeleri'nde Yunan Ordusu mağlup edilmiştir. Çok üstün kuvvetle Yunan Ordusu tekrar saldırıya geçince Mustafa Kemal Orduyu yok olmaktan kurtarmak için Sakarya Nehri'nin Doğusu'na çekmiştir. Şüphesiz bu Mustafa Kemal'in askeri dehasının bir örneğidir. Böylece Yunan ordusu Anadolu içlerine çekilerek, merkezden uzaklaştırılarak gücü kırılacaktı. 22 gün süren Sakarya Meydan Muharebesi'yle Yunan Ordusu mağlup olmuş ve Afyon-Eskişehir hattına kadar çekilmiştir. Düşmanın yeniden toparlanmasına imkân vermemek için biran önce taarruz edilmesi gerektiğini düşünen Mustafa Kemal taarruz hazırlık emrini vermiş Millet varını yoğunu taarruz için seferber etmiştir. Nihayetinde 26 Ağustos 1922 de başlayan ve 9 Eylül'de düşmanın İzmir'de denize dökülmesiyle sona eren Büyük Taarruz, Anadolu'nun Türk yurdu olduğunun tüm dünyaya ilanıdır. Büyük Taarruz ile Anadolu, tamamen düşman işgalinden temizlenmiştir. Ama geriye binlerce şehit, bir o kadar yaralı, yakılıp yıkılmış şehirler, harap olmuş bir memleket kalmıştır.

Binlerce askerimiz bu vatan toprakları için can vermişlerdir. Bu vatanın aydın insanları " Ya istiklal Ya ölüm" parolasıyla istiklal ve bağımsızlık uğruna şehit olmuşlardır.

Tarihi öğrenmekteki amaç, geçmişten ders çıkarıp geleceğe umutla bakmaktır. Sahip olduğumuz değerlerin kolay kazanılmadığı ortadadır. Bunu gelecek nesillere yazılı ve görsel anlamda aktarmak ve unutulmamasını sağlamak gerekir. Şüphesiz bu çalışma tarihimizin en önemli sayfalarından biri olan Büyük Taarruz ve Büyük Taarruz Şehitliklerini gelecek nesillere tanıtmak, aktarmak amacını taşımaktadır. Çalışmanın ağırlıklı kısmını Büyük Taarruz Şehitlikleri oluşturmaktadır. Çalışmada şehitliklerimiz içerisindeki anıtlar, mezar taşları, abideler, yazıtlar vs ayrıntılarıyla ele alınmıştır. Bazı şehitliklerimizin bakım ve onarım hizmetlerinin yerinde olduğu ve gerekli özenin gösterildiği tespit edilmiştir. Bazılarında ise bakım ve onarım hizmetlerinin yeterli olmadığı o kutsal mekânlara gerekli özenin gösterilmediği görülmüştür. Şehitlilerimizin bazıları Başkomutan Tarihi Milli Parkı sınırları kapsamındadır ve bu kapsamda bulunan şehitliklerimizin bakım ve onarım çalışmalarının daha verimli yapıldığı görülmüştür.

Bütün şehitliklerimizde eski yazılar bugünkü dile çevrilerek, anıtların ve şehitliklerin yapılış amacı belirtilmiştir. Böylece şehitliklerimizi gezen genç nesiller yaptıkları ziyaretleri daha anlamlı kılma şansına erişmişlerdir. Fakat sadece Kütahya'nın Gediz ilçesinde bulunan "Abide" de sadece eski yazı bulunan anıt vardır. Anıt üzerindeki eski yazı kağıt üzerinde Türkçeye çevrilmiş ve gerekli yerlere müracaatlar yapılmıştır. Burada bulunan anıtında Türkçe metninin şehitliğe konulmasıyla, şehitlik daha anlamlı hale gelecektir.

Şehitliklerimizi gezip gördüğümüz zaman şehitliklerimizde, 8 yaşından 60 yaşına kadar her yaştan, aynı aileden birden fazla kişinin savaşa katıldığını ve şehit düştüğünü, kadın şehitlerimizin de olduğunu, ülkenin dört bir yanından gelen vatan evlatlarının onurlu mücadelelerinin kanıtlarını görebiliriz.

Çalışmanın konusu olan Büyük Taarruz ve Büyük Taarruz Şehitlikleri, bu çalışmada kâğıt üzerine aktarılmıştır. Fakat çalışmamın konusunu oluşturan alanların etrafındaki arazilerle beraber değerlendirilmesi, gezilip görülmesi mücadeleyi daha anlamlı kılacaktır. Örneğin Çiğiltepe Şehitliği'ne araçla bile çıkmanın zorluğunu gördüğümüzde düşman elinde bulunan bu tepenin alınması için nasıl bir çabanın sarf edildiği araziyi gözlemlediğimizde daha iyi anlaşılacaktır. Bütün şehitliklerimize karayoluyla ulaşım olduğu gibi yol üzerindeki tabelalar şehitlikleri bulamamıza yardımcı olmaktadır. O yüzden imkânı olan herkesin bu Şehitlikleri ziyaret etmeleri onların aziz hatıralarına sahip çıkıldığının da kanıtı olacaktır.

KAYNAKÇA

AKKOYUN, Turan, **Türk İnkılâp Tarihi**, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Afyon, 1997

ARTUÇ, İbrahim; **Büyük Taarruz**, Kastaş Yayınları, İstanbul, 1986

APAK, Rahmi; **İstiklal Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu,** Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1990

AYGEN, Mehmet S. ; **Büyük Zafere Doğru**, Türkeli Matbaası, Afyon, 1984

BELEN, Fahri; **Askeri ve Sosyal Yönleriyle Türk Kurtuluş Savaşı**, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1973

Büyük Zaferin 50. Yıldönümüne Armağan, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınlar, Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, İstanbul, 1972

Büyük Taarruz Harp Tarihi Broşürü, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1997

ÇAPA, Mesut; **Atatürk İlkeleri İnkılâp Tarihi ve Milli Mücadele**, Ayyıldız Basım Yayın, Anakara, 1995

ERDEM, Hilmi**; İlimiz Afyonkarahisar ve Bölgemiz**, Erdem Yayınevi, Afyon, (yy)

GİRİTLİ, İsmail; , ***Samsun'da Başlayan ve İzmir'de Biten Yolculuk,*** Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi C.III, Sayı: 7, Kasım – 1987

GÖRGÜLÜ, İsmet; **Büyük Taarruz**, Genel Kurmay Basımevi, 1992

KARABEKİR, Kazım, (Sadeleştiren:Faruk ÖZERENGİN); **İstiklal Harbimiz,** C:II, Emre Yayınları, 1993

KORKMAZ, Zeynep; **Nutuk,** Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Semih Ofset, Ankara, 2006

Milli Egemenlik Sempozyumu, **Büyük Taarruz ve Sonuçları**, TBMM Kültür Sanat Kurulu Yayınları, No: 82 (yy)

SARISAMAN, Sadık; ***Atatürk'ün Büyük Taarruz Değerlendirmeleri***, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. X, Sayı:2, Ağustos 2008

ŞEVKİ, Mehmet; **Büyük Taarruz Nasıl Oldu**, Akşam Matbaası, İstanbul, 1933

TUNCEL, Bedrettin; **Büyük Taarruz ve Afyonkarahisar**, Başnur Matbaası, Ankara, 1972

Türk İstiklal Harbi, **Batı Cephesi Büyük Taarruz 1- 31 Ağustos 1922**, C.II, 6. Kısım, 2. Kitap, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1968

Türk İstiklal Harbi, **Batı Cephesi Büyük Taarruz'da Takip Harekâtı 31 Ağustos – 18 Eylül 1922,** C.III, 6.Kısım III. Kitap, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1969

Türk İstiklal Harbi, **Batı Cephesi İstiklal Harbinin Son Safhası, 18 Eylül – 1 Kasım 1922**, C.III, 6.Kısım IV. Kitap, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1969

Türk İstiklal Harbi Hulasası 1919-1922, Genelkurmay Basımevi, Harp Tarih Encümeni, Askeri Matbaa, İstanbul, 1937

Türk Kurtuluş Savaşı, **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Özel Yayım, No: 1, Menteş Matbaası, İstanbul, 1968

Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, **Türkiye Büyük Millet Meclisi Dönemi, Türk İstiklal Harbi Özet Tarihi**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Merkezi Başkanlığı Yayınları, C. II, Genelkurmay Basımevi, 1968

Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, **TBMM Dönemi Türk İstiklal Harbi Özet Tarihi,** Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, C. IV, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2001

OKAY, Şenay Sezen; **Başkomutan Savaşı**, Çeltüt Basımevi, İstanbul, 1972

OKAY, Şenay Sezen; **Büyük Taarruz'da Batı Cephesi Komutanları ve Şehitleri**, Yönetici Yayınları, İstanbul, 1972

ÖZALP, Kazım; **Milli Mücadele**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1971

ÖZER, Yılmaz; **Anadolu'nun Kilidi Afyon,** Semih Ofset, Afyon, 2004

ÖZSELÇUK, Nusret; ***30 Ağustos Zafer***, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**,** C.III , Sayı: 9 , Temmuz , 1987

www.zafer.akü.gov.tr

www.dulupinar.gov.tr